

Эъқози илмии Қуръон

[Тоҷикӣ – Tajiki – طاجيکيۃ]

Абдушарифи Боқизода

Таҳия: Мусъаби Ҳамза

2013 - 1434

IslamHouse.com

الإعجاز العلمي في القرآن الكريم

«باللغة الطاجيكية»

عبد الشريف باقي زاده

إعداد: مصعب حمزة

2013 - 1434

IslamHouse.com

Эъҷози илмии Қуръон

Шоёни зикр аст, ки Қуръон китоби ҳидоят аст ва барои сохтани инсонии комил ва бунёди ҷомеаи намунавӣ фиристода шудааст. Арзишҳои ахлоқӣ, меъёрҳои рафторӣ, аҳкоми ибодӣ, танзими муъомилот, низоми эътиқодӣ ва умуман, барномаи зиндагии инсон дар он ба гунае пешбинӣ ва тарҳрезӣ шудаанд, ки саъодати инсон дар ҳаҷ бахше аз он фурӯгузор нагаштааст.

Ин масоил, ки ба ақида, ибодат, ахлоқ, танзими муъомилот ва ҳулоса, ба бахшҳои гуногуни барномаи зиндагии инсон бастагӣ доранд, асоси дин ва ҷавҳари паёмҳои Қуръонро ташкил медиҳанд ва ба таври возеҳ ва эъҷозоваре дар китоби Худо баён гардидаанд.

Ҷавҳари паёмҳои Қуръон, ки асосҳои дин ва барномаи комили зиндагии инсонро ташкил медиҳад, барои ҳамаи қишрҳои ҷомеа, ҳам донишмандон ва ҳам мардуми одӣ, фаҳмо ва мушаххас мебошад. Қуръони карим дар чандин оят ба ин воқеъият ишора намуда ва мардумро ба тааммул ва андешидан дар оятҳои худ фаро хондааст, он ҷо ки мефармояд: **«Оё дар (оятҳои) Қуръон намеандешанд ё қуфли дилҳо бар онҳо ниҳода шудааст?»**.^[1] Дар ҷои дигар мефармояд: **«Шуморо аз сӯи Парвардигоратон панду ибратҳое омад.**

Пас касе (ба воситаи онҳо) басират ва биной пайдо кунад, барои худ кардааст ва касе (аз онҳо) кӯр бимонад, он низ бар худи ўст ва ман бар шумо ниғаҳбон нестам». [2] Ҳамчунин мефармояд: «Оё дар Қуръон намеандешанд? Агар он аз назди ғайри Худо мебуд, ҳатман дар он ихтилоф ва ноҳамгунии бисёре меёфтанд!». [3]

Вале аз он ҷо ки Қуръони карим мўъҷизаи ҷовидонаи Паёмбари ислом (с) ва барномаи ҳамешагии ҳидояти Худованд барои башарият мебошад, камол ва эъҷози он ба ҷанбае, қавме ва ё асре маҳдуд намегарад, балки ҳарчи замони бештаре мегузарад ва башарият ба дастовардҳои тозатаре даст меёбад, гўшаҳое аз камол ва эъҷози Қуръон ба рўяш кушода мегарданд. Агар дар гузашта аз сўи донишмандон танҳо ба ҷанбаҳои эъҷози он дар фасоҳат (равшанӣ ва равонӣ), балоғат (расоӣ), ҷаззобият, ҷанбаҳои фаннӣ ва зебӣ ва ғайра таваҷҷўҳ зоҳир мегардид, пас бо гузашти замон ва даст ёфтани инсон ба пешрафтҳои азими илмӣ ҷанбаҳои тоза ва ҳақоқиқи наво аз эъҷози Қуръон ва воқеъиятҳои каломии плоҳӣ равшан ва барои ҷаҳониён макшуф гардидааст.

Ин ишораҳои илмӣ дар Қуръони карим ба шакле ифода ёфтаанд, ки мардуми ҳар аср аз онҳо маъноӣ муносиб бо нубуғи илмӣ ва дастовардҳои

замони худро дармеёбанд ва он маъонӣ бо вусъати доираи донишҳои башарӣ пайваста густариш меёбанд ва ҳамин тавр Қуръони карим бар тамоми донишҳои башарӣ ҳамеша пешгом ва ҳоким боқӣ мемонад.

Вале ишораҳои илмӣ ва ҳақиқи кавние, ки дар замири паёмҳои Қуръон нухуфтаанд, ба таври кулӣ дар масири таҳкими пояҳои эътиқодӣ, бедории андешаи солими инсонӣ ва аз боби тазаккур ба қудрати тавонои Худованд ва иршоди инсон ба сӯи арзишҳои ҷовидона ва фуруғи таълимоти плоҳӣ инъикос ёфтаанд. Пас ба ҳамон андозае, ки барои ҳидояти ҷомеаи башарӣ ва таъмини саъодати инсон ва ҳамчунин, барои ба тафаккур водоштани андешаи солими инсонӣ зарурат дорад, дар оятҳои Қуръон ба ҳақиқи олами офариниш ва воқеиятҳои айнии ҷаҳони ҳастӣ ишора шудааст.

Ба қавли донишманди шинохтаи ҷаҳони пслон доктор Зағлӯл Начҷор бештар аз ҳазор ояти Қуръони карим ба баёни ҳақиқи ҷаҳони ҳастӣ ихтисос ёфта ва дар чандин ояти дигар бо сароҳат ба воқеиятҳои коинот ишора шудааст, ки дар маҷмӯъ ин оятҳои кавнӣ ва ишораҳои илмӣ наздик ба шашяки оятҳои Қуръонро ташкил медиҳанд.[4]

Доктор Муҳаммадҷамили Ҳаббол дар китоби “Улум дар Қуръон”-и худ шумораи оятҳоеро, ки дар

бораи ишораҳои илмӣ ва ҳақоиқи гуногуни кавнӣ сухан меғунд, ҳазору дусад (1200) оят гуфта ва дар китоби “Тиб дар Қуръон”-и худ ёдовар шудааст, ки аз ҷумла сесаду панҷоҳ (350) ояти он дар бораи ҳақоиқи илми тиб сухан меғунд.[5]

Муҳандис Аҳмад Омир Дулаймӣ бошад, дар китоби “Обҳо дар Қуръон”-и худ қайд кардааст, ки аз ҷумла ҳудуди дусаду шасту панҷ (265) ояти он дар бораи обҳо ва риштаҳои гуногуни обшиносӣ (гидрология) сухан меғунд. Ҳамчунин меғунд, ки дар баъзе оятҳо чанд ишораи илмӣ дар ҳар мавзӯе омадааст ва дар дусаду шасту панҷ ояте, ки дар бораи обҳо ва системаи гардиши об дар табиғат сухан меғунд, панҷсаду сиву ҳашт (538) ишораи илмӣ вучуд дорад. Вай меафзояд, ки ин омор бинобар таҳқиқотҳое, ки ў дар ин маврид анҷом додааст, ба даст омадаанд ва шояд пажӯҳишҳо дар оянда бештар аз инро собит намоянд.[6]

Тақрибан ҳамин қадар оятҳои дигар ва ё бештар аз он дар бораи ҳақоиқи улум ва воқеъиятҳои дигари олами офариниш (ғайр аз ҳақоиқи тиббӣ ва ишораҳои илмӣ дар риштаи обшиносӣ) сухан меғунд ва ба ин тартиб ба ақидаи муҳаққиқони улуми қуръонӣ чандин ҳазор ишораи илмӣ ва баёни ҳақоиқи кавнӣ дар оятҳои Қуръон нухуфтааст. Ин ишораҳои илмӣ чӣ тавре зикр гардид, ғайр аз он

эъҷози амалӣ ва навовариҳои илмие мебошанд, ки Қуръони карим дар заминаи қонунгузорӣ (аҳкоми фикҳӣ), тарҳи барномаҳои иқтисодӣ, пешбиниҳои низоми эътиқодӣ, баёни назарияҳои тарбиявӣ, пайванди робитаи банда бо Худо ва ғайра барои ҷомеаи башарӣ ба армуғон овардааст. Гузашта аз ин, боз ҳазорон ишораи илмӣ ва баёни воқеиятҳои айнии олами ҳастӣ дар суннати набавӣ зикр гардидааст.

Вале вақте аз эъҷози илмии Қуръон суҳан меравад, набояд Қуръонро ба монанди китобҳои физика, химия, чуғрофия ва ғайра китоби фанҳои дақиқ ва таҷрибӣ шиноخت ва чунин пиндошт, ки тамоми асрори офариниши олам дар он ба тартиб ва равиши риштаҳои илмӣ мавзӯбандӣ шуда ва бо тафсили ҷузъиёт манзури хонанда гардидаанд, балки Қуръон бораи таъйини сарнавишти инсон ва таъмини саодати ҷомеа, ки мавзӯи асосии онро ташкил медиҳанд, барномаи комил ва аҳкоми фарогире овардааст ва дар айни ҳол барои исботи ҷовидонагӣ ва эъҷози поённопазири худ дар мўҳтавои оятҳо ва ҳазонаи илмӣ хеш ганҷинаҳои нафис ва ишораҳои илмиро ҷой додааст ва илми башар ҳарчи пеш меравад, гўшаҳое аз ин ҳақоқиқи қуръонӣ ва ганҷинаҳои илмӣ ба рӯяш кушода мегарданд.

Бинобар ин, барои ҳар насл ва даврае ҳамагон навъе аз эҷозии Қуръон мақшуф ва намоён мегардад, ки нубуғи онҳо дар он ба камол расидааст ва зарфиятҳои зеҳнии эшон дар зерии таъсири он қарор доранд. Ҳоло дар асри иқтишофоти сареъи илмӣ ва дастовардҳои азими технологӣ, ки зеҳнияти мардум дар зерии таъсири раванди ақлгарой ва илмхварӣ қарор гирифтааст, давраи зуҳури ҷанбаҳои эҷозии илмӣ ва мутобиқати иқтишофоти илмӣ бо ҳақоқиқи пешгӯикардаи Қуръон фаро расидааст. Қуръони карим дар ин арса низ ҷанбаи худӣ дошта, камоли эҷозии худро барои башарият, ки маҳбути дастовардҳои илмӣ ва ихтирооти технологияи худ гаштааст, ба намоиш гузошт ва ба вай фаҳмонд, ки ин ҳама дағдағае, ки пас аз садҳо сол рӯзгари таъаб ба он расидааст, ҳазору ҳаҷр садӯ ҷанд сола пеш аз сӯи китоби осмонӣ ва соҳиби рисолати псалом пешгӯӣ ва баён гардида буд. Фармудаи Паёмбари ақрам (с) дар васфи Қуръони карим ба ҳамагон нуқтаи ишора дорад, он ҷо ки мефармояд: «... *Он бо такрори бисёр қўҳна ва забонзада намегардад ва аҷоиб ва шигифтиҳои он ба поён намерасанд*». [7]

Дарки дурусти маъноии оятҳои қавӣ ва эҷозии ишораҳои илмӣ Қуръон ҷуз бо баргашт ба ҳақоқиқи илмие, ки бо суръат ва густардагии хося барои аҳли замони мо фароҳам омадаанд, имкон надорад. Зеро мўҳтавоии илмӣ ин оятҳоро танҳо донишмандони

росих ва муҳаққиқони мутахассис дар соҳаҳои гуногуни илмӣ метавонанд дарк намоянд. Чандин ояти Қуръон ба ин воқеъият: кашф гардидани мўхтавои оятҳои кавнӣ ва ҳақоиқи илмии каломи Илоҳӣ дар оянда ишора мекунад. Аз ҷумла дар ояти 67-уми сураи Анъом мефармояд: «**Барои ҳар хабар (е, ки дар Қуръон омадааст), ҷойгоҳ (ва замони кашф шудан) аст ва зуд аст, ки онро медонед**», дар ояти 93-юми сураи Намл мефармояд: «**Ва бигӯ: Ҳамд барои Худо, ба зудӣ оятҳои хешро ба шумо нишон медиҳад, он гоҳ онҳоро хоҳед шинохт ва Парвардигорат аз он чи анҷом медиҳед, ғофил набошад**», дар оятҳои 87-ум ва 88-уми сураи Сод мефармояд: «**Он (Қуръон) намебошад, магар зикр ва ёдоварие барои ҷаҳониён ва хабари (ҳақоиқи) онро пас аз муддате хоҳед донист**» ва дар ояти 53-юми сураи Фуссилат мефармояд: «**Ба зудӣ оятҳои худро дар офоқ (канораҳои ҷаҳони ҳастӣ) ва дар нафсҳояшон ба онҳо нишон хоҳем дод, то барои онҳо равшан ва муҳаққақ гардад, ки он (Қуръон ва рисолати Паёмбари ислом) ҳақ аст. Оё ҳамин кифоя нест, ки Парвардигори ту бар ҳама чиз шохид аст**».

Чӣ тавре мушоҳида мешавад, ин оятҳо ба кашф гардидани ҳақоиқи илмӣ ва эъҷози мўхтавои оятҳои каломи Илоҳӣ дар оянда хабар медиҳанд ва он имрӯз дар ҳаҷми густарда ва ба сурати равшане

дар ҷаҳони ҳастӣ дар ҳоли таҳаққуқ ёфтагӣ аст. имрӯз дар асри иктишофоти гузарда ва пешрафтҳои сареъи илмӣ ҳақоқиқ ва ишораҳои илмии Қуръон ба қадри равшан ва барои ҷомеаи ҷаҳонӣ мақшӯф гардидаанд, ки дар ҳаҷ даврае дар гузашта ба ин андоза мавриди таҳқиқ ва шиносӣ қарор нагирифта буданд.

Вале на ҳама чизе, ки бо номи илм гуфта мешавад, ифодагари воқеиятҳои аинӣ ва баёнгари воқеии ҳақоқиқ сад дар сад собитшудаи илмӣ мебошад, балки баъзан фарзияҳои тахминӣ ва назарияҳои ғайривоқеӣ дар зери унвонҳо ва бо вероиши илмӣ пешкаши ҷомеа мегарданд ва аз сӯи баъзе доираҳои сиёсӣ бо номи ҳақоқиқ раднопазири илмӣ ба нафъи сиёсати идеологии онҳо таблиғ мешаванд. Бинобар ин, фарзияҳо ва назарияҳо на ҳамеша ҳақоқиқ раднопазири илмӣ буда, бо тамоми меъёрҳои илмӣ собит шудаанд ва бо ишораҳои илмӣ ва пешгӯӣҳои дақиқи қуръонӣ мутобиқат доранд. Он назарияҳое, ки ба сурати фарзияҳои илмӣ пешниҳод шуда ва ҳанӯз ба сурати ҳақоқиқ раднопазири илмӣ надаромадаанд, шоистагии муқоиса бо ҳақоқиқ ва ишораҳои илмии Қуръонро надоранд. Зеро чунин назарияҳо ҳамеша дар ҳоли дигаргунӣ ва такомули нисбӣ ва аҳёнан рад гардидан дар оянда қарор доранд ва ин андешаҳои нокомил ва мавқеъҳои тағйирпазири илмиро бо илми комил ва

ишораҳои собит ва бетағйири каломи илоҳӣ муқоиса кардан мантиқан ва илман дуруст намебошад.

Пас баёни эъҷози илмии Қуръон ва муқоисаи ҳақоиқи собитшудаи илмӣ бо пешгӯйҳо ва ишораҳои илмие, ки дар бештар аз ҳазору чандсад ояти Қуръон вучуд доранд, бояд дар чорчӯбаи меъёрҳои илмӣ ва бо риёяи асосҳои тағйирнопазири Қуръони карим дар ин замина сурат гирад ва манзури муҳаққиқон аз эъҷози илмӣ дар Қуръон низ ҳамин аст. Пас на ҳар донишманд ва шахсияти илмие ҳаққи маънавии исботи эъҷоз ва баёни ишораҳои илмиро дар каломи Худованд дорад, балки шахсе дар ин бора метавонад сухан бигӯяд, ки ҳам дар бораи донишҳои динӣ, ба хусус донишҳои қуръонӣ ва ҳам дар бораи риштаи илмие таҳассуси комил дошта бошад.

Ҳамчунин, манзур аз баёни эъҷози илмии Қуръон ворид шудан ба масоили ғайбӣ, ки илми онҳо танҳо барои Худо маълум аст, намебошад, балки дар фаҳми дурусти онҳо ба ҳамон андозае, ки дар китоби Худо собит гардида ва дар суннати Расули акрам (с) тафсир шудаанд, иктифо бояд кард, ба монанди баёни чигунагии зот ва сифоти Худованд, аҳволи инсон дар олами барзах, вақти фаро расидани рӯзи қиёмат, фариштагон, биҳишту дӯзах ва ғайра.

Ишораҳои илмӣ ва ҳақоиқи кавние, ки дар Қуръони карим зикр шудаанд, бахшҳои гуногуни

чаҳони ҳастӣ ва олами офариниширо фаро гирифта, имрӯз тақрибан дар тамоми риштаҳои илмӣ мавриди омӯзиш қарор мегиранд. Аз ҷумла дар он дар бораи офариниши осмонҳо ва замин, марҳалаҳои пайдоиш ва ба вучуд омадани онҳо, низоми боду борон, пайдоиши абрҳо, навъҳои абрҳо, дигаргуншавии шабу рӯз, ҳаракати мунтазами ситораҳо, васеъшавии пайвастаи коинот, қабатҳои замин, қабатҳои атмосфераи он, падидаҳои табиӣ, қонунмандҳои сартосарии низоми офариниш, қўҳҳо, обҳо, гиёҳон, ҷонварон, марҳалаҳои гуногуни пайдоиши одам, марҳалаҳои пай дар пайи рушду такомули тадриҷии ҷанин ва ҳазорон ҳақоиқи дигар ба таври дақиқ ва бо баёни расои илмӣ суҳан ба миён омадааст.

Илова бар ин, дар оятҳои зиёде дар бораи усули ҷомеашиносӣ ва нуқтаҳои муҳими равонии инсон ишораҳои илмӣ ва баёноти дақиқе вучуд дорад, ки ҳеҷ равоншинос ва коргузори масоили иҷтимоӣ аз онҳо бениёз буда наметавонад. Вақте аз ин ҷанбаи эъҷози илмӣ ба ишораҳои кавнии Қуръон менигарем, набояд дар партави баёноти дақиқ ва ифодаҳои расо ва такондиҳандаи онҳо аз канори дигар гӯшаҳои эъҷози Қуръон сатҳӣ бигузарем. Зеро ифодаҳои қуръонӣ ҳамон гуна ки зикр гардид, дар тамоми қисматҳо мўъҷиз ва беназир буда, барномаи комил, фарогир ва дақиқеро барои ҳидояти ҷомеаи

башарӣ пешбинӣ намудааст. Аз ҷумла камоли эъҷози қуръониро дар ин ҷанбаҳо низ метавон мушоҳида намуд:

1. Эъҷози луғавӣ, адабӣ ва фаннӣ.
2. Эъҷоз дар баёни низоми эътиқодӣ ва таъйини хатти фикрии ҷомеа.
3. Эъҷоз дар тарҳи барномаи комил ва инсонсози ибодатӣ.
4. Эъҷоз дар барномаи ахлоқӣ ва мувофиқати он бо табиғати башарӣ.
5. Эъҷоз дар баҳши қонунгузорӣ ва танзими паҳлӯҳои гуногуни ҳаёти инсон.
6. Эъҷоз дар баёни ҳаводиси таърихӣ ва мутобиқати комили онҳо бо ҳафриётҳо (ковишҳо)-и бостоншиносӣ ва кашфиётҳои археологӣ.
7. Эъҷоз дар равиши тарбиявӣ.
8. Эъҷоз дар пешниҳоди назарияҳои иқтисодӣ ва барномаҳои молӣ.
9. Эъҷози идорӣ.
10. Эъҷоз дар пешгӯиҳои оянда ва рӯйдодҳои ғайбӣ.

Эъҷоз ва ё мўъҷиза будани Қуръон ба маънои он аст, ки каломи Худованд дар тамоми заминаҳо аз тобу тавон ва ҳама гуна зарфиятҳои инсонӣ баргар

аст ва башарият ҳеч гоҳ ва дар ҳеч заминае наметавонад ба он рақобат намояд.

Қуръон барои ҳар даври замоне ғушаҳое аз эъҷози худро мекушояд ва он ҳамон гуна ки Рофеъӣ мегӯяд, китоби ҳар аср аст ва дар ҳар давре далели эъҷози худро аз ҳамон давра доро мебошад. Он дар таърих, таъсири инсонӣ ва тамоми ҳақиқи худ мӯъҷиз мебошад.[8]

Имрӯз бо муқоисаи муҳимтарин дастовардҳои тамаддуни моддӣ дар таъмини саъодати инсон, ки ба гунае дар хориҷ аз қаламрави арзишҳои тамаддуни исломӣ пас аз асрҳо талошу мубориза ба авҷи тақомули худ расидааст, ба омӯзаҳои амалӣ ва аҳкоми нуронии ислом метавон ба хубӣ ба азамати тамаддуни ислом ва илоҳӣ будани он пайбурд. Ҳанӯз усули инсонӣ ва арзишҳои башарии таълимоти ислом ва он барномаи фароғире, ки барои таъмини саъодати инсон овардааст, нисбат ба ҳамин масоил дар тамаддуни моддӣ аз шукӯҳи хосе бархӯрдор мебошанд ва дини ислом то абад ин бартарияти худро ҳифз хоҳад кард.

Воқеъиятҳои айни ва ҳақиқи кавние, ки Қуръони карим дар бештар аз ҳазор оят ба онҳо бо сароҳат ишора кардааст, бисёр густарда ва фароғири бахшҳои гуногуни ҷаҳони ҳастӣ мебошад. Акнун ба баёни қисмате аз эъҷози илмии Қуръони карим

мепардозем ва чанд лаҳзае дар партави анвори
ҳақоиқи қуръонӣ дар тамошои шигифтиҳои олам ба
сар мебарем.

Марҳалаҳои рушд ва тақомули тадриҷии ҷанин дар оятҳои Қуръон

Бар асоси маҷмӯаи оятҳои, ки дар бораи ҷанини одам сухан мегӯянд, тамоми давраҳои замоние, ки он тақомули тадриҷии худро дар шиками модар аз ибтидои ба ҳам пайвастан ва бордор шудани тухмхучайраи зан бо нутфаи мард, то давраи вилодат пушти сар менамояд, ба се марҳалаи асосӣ тақсим мешаванд:

- 1- Марҳилаи нутфабандӣ ва ё бордоршавии тухмхучайраи зан бо нутфаи мард ва он аз лаҳзаи ворид шудани нутфаи бордоршуда ба раҳм (матка)-и зан то давраи ҳафтрузагии онро дар бар мегирад.
- 2- Марҳалаи хилқат, яъне офарида шудани узвҳо ва шаклу сурати ниҳоии он ва ин марҳала аз рӯзи ҳаштум, ки нутфа дар ин давра ба алақа (мавҷуди хурди шулукмонанд ва ё хуни баста) табдил меёбад, то давраи пурра гаштани хилқати он, ки чаҳор моҳу даҳ рӯзро дар бар мегирад, идома меёбад.
- 3- Марҳалаи нашъати нав ва офариниши дигари он, ки пас аз поён ёфтани хилқати комили он ва пӯшида шудани устухонҳо ба ғӯшт шуруъ мешавад ва аз чаҳор моҳу даҳ рӯзгӣ то рӯзи вилодатро дар бар мегирад.

Марҳалаҳои нутфабандӣ ва тақомули тадриҷии ҷанин ба таври дақиқа дар оятҳои қуръонӣ ва ҳadisҳои Расули ақрам (с) баён гардидаанд ва илми тибби муосир пас аз пешрафтҳои зиёд танҳо дар охирҳои асри бист тавонист онҳоро ба таври илмӣ ва ба ҳамон дақиқе, ки дар оятҳои Қуръон зикр шудаанд, кашф намояд.

Қуръони карим дар оятҳои 13-ум ва 14-уми сураи Мўминун мефармояд: «**Сипас онро ба шакли нутфае дар оромгоҳи устуворе ҷой додем, пас аз он он нутфаро (марҳала ба марҳала) ба шакли алақа (ҳайвони хурди шулукмонанд), алақаро ба шакли гўштпора, гўштпораро ба шакли устухонҳо офаридем, он гоҳ устухонҳоро бо гўшт пўшонидем. Пас аз он ўро бо офариниши дигаре нашъат додем. Пас бобаракат аст Худованд, ки беҳтарини офарандагон аст**».

Бар асоси таълимоти илми тибби муосир ҳар кадоме аз марҳалаҳои сегонаи мазкур дар дохили худ ба давраҳои гуногун ва ё марҳалаҳои зимнии дигаре тақсимбандӣ мешаванд, ки дар оятҳои Қуръон ва ҳadisҳои Расули ақрам (с) ба таври дақиқа ба онҳо низ ишора шудааст.

Давраҳои оғозин ва ҳолатҳои инкишофиеро, ки ҷанин дар марҳалаи аввал аз сар мегузаронад, ба ду қисмат: давраи пеш аз бордоршавӣ ва ба раҳм

расидани нутфа ва давраи рушди ояндаи он пас аз ворид шудан ба раҳм то замони ҳафтрӯзагии он чудо мешаванд.

Бинобар маълумотҳои илми тиб оби мании мард ҳамеша нутфаи бордоркунандаро ба ҳамроҳ дорад, вале тухмхучайраи манавии зан пас аз поёни ҳар давраи ҳайзбинии вай то давраи дигари он як бор аз тухмдон (ғадудҳои чудосозандаи тухмхучайраҳои зан) чудо мешавад. Ин ҳодиса вақте ба амал меояд, ки раҳми зан дар давраи покии байни ду ҳайз барои бордоршавӣ омода мегардад. Тухмдони зан на дар ҳар ҳамбистарие, ки бо шавҳараш анҷом медиҳад ва оби мании ӯ берун меояд, аз худ тухмхучайра тавлид менамояд.

а) Пас нахустин амалияе, ки дар ин замина сурат мегирад, хориҷ шудани оби маниест, ки дорои таркиби бордоркунанда, яъне тухмхучайра бошад ва илова бар ин нутфаи ҳар ду ҳам зан ва ҳам мард дорои хучайраҳои зинда бошад. Қуръони карим бо камоли эъҷоз ва диққат дар оятҳои 5-ум то 7-уми сураи Торик ба ин воқеъияти илмӣ ишора менамояд, он ҷо ки мефармояд: **«Инсон бояд бубинад, ки аз чи чизе офарида шудааст? Аз оби дофиқ (дорои ҳаракат, ҳаҳиш ва хучайраҳои зинда), ки аз миёни пушт ва устухонҳои сина хориҷ мешавад, офарида шудааст».**

б) Он чӣ тавре аз матни ояти фавқ фаҳмида мешавад, бояд ба андозае ҷаҳиш ва ҳаракат дошта бошад, ки худро ба даҳонаи найчаи пайваस्तкунандаи тухмдон ба раҳм расонида тавонад.

в) Ба ҳам омехтан ду нутфа ва бордор шудани тухмхучайра бо нутфаи мард. Пас аз он вақте оби мании марду зан дар хоричи тухмдон ба ҳам меомезанд, яке аз онҳо бар дигаре ғолиб меояд. Агар мании мард бар мании зан ғолиб ояд, ҷанин писар мебошад ва агар мании зан ба мании мард ғолиб ояд, ҷанин духтар мебошад.

Таҳқиқотҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки нутфаи манабии марду зан дар интиқоли хусусиятҳои ирсии падару модар ба ҷанин дар ҳамин давра нақши асосиро мебозанд. Ғалабаи мании яке аз онҳо бар дигаре дар давраи бордоршавии он ба ҳамин чиз ишора дорад. Паёмбари акрам (с) дар ҳадисе мефармояд: *«Оби мании мард сафед ва оби мании зан зардтоб аст. Вақте онҳо ба ҳам наздикӣ намуданд ва мании мард бар мании зан ғолиб омад, ба изни Худо писар меёбанд ва агар мании зан бар мании мард ғолиб омад, ба изни Худо духтар меёбанд».*

Саҳеҳи Муслим, 714 (315)-34

г) аз сӯи дигар, аз назари илмӣ ба исбот расидааст, ки чинси чанин, яъне писар ва ё духтар шудани он ба нутфаи мард бастагӣ дорад. Зеро нутфаи манавии зан дар таркиби тухмхучайра танҳо хромасомаҳои модинаро доро мебошад, ки дар илми тиб имрӯз бо аломати (X) ишора мешавад ва нутфаи манавии мард бошад, ҳам хромасомаи модинаи (X) ва ҳам хромасомаи наринаро доро мебошад, ки дар илми тибби мрӯза бо аломати (Y) ба он ишора мешавад.

Вақте нутфаи манавии мард бо тухмхучайраи зан омехта мешавад ва амалияи бордоршавии онҳо анҷом мегирад, агар хромасомаи дорои аломаи (X) тухмхучайраи занро бордор намояд, (X+X) чинси чанин баизни Худованд духтар мебошад, вале агар нутфаи дорои хромасомаи аломати (Y) онро бордор намояд, дар он сурат ба изни Худо чинси чанин писар мебошад. Пас ин нутфаи мард аст, ки чинси чанинро муайян менамояд.

Қуръони карим дар ояти 46-уми сураи Начм ба ин ҳақиқати илмӣ ишора намудааст, он ҷо ки мефармояд: «**Ва ин ки Ё ҳарду чинси марду занро аз нутфа вақте гузошта мешавад, офаридааст**». Ин оят ишора ба он дорад, ки чинси марду зан ба он нутфае бастагӣ дорад, ки гузошта мешавад ва он ҳамон нутфаи мард аст, ки дар раҳми зан гузошта

мешавад. Ояти 37-уми сураи Қиёмат низ ба ин ҳақиқати илмӣ ишора менамояд, он ҷо ки мефармояд: «**Оё ӯ нутфаи он мание набуд, ки гузошта мешавад?**».

д) Бордоршавии тухмхучайраи зан бо нутфаи мард пеш аз ворид шудани онҳо ба найчаҳои пайваста ба раҳм сурат мегирад ва пас аз он вориди яке аз найчаҳо мегардад ва ҳамин тавр тухмхучайра ва ё нутфаи қаблан бордоршуда ба раҳм меравад.

Қуръони карим дар ояти 2-юми сураи Инсон ба таври дақиқе ба ин ҳақиқати илмӣ, яъне ба амалияи омехтани нутфаи марду зан ва бордоршавии онҳо дар беруни раҳм ишора менамояд, он ҷо ки мефармояд: «**Мо инсонро аз нутфаи амшоч (баҳам омехта) офаридем**».

То ин ҷо ҳанӯз қисмати якуми марҳалаи аввали пайдоиши ҷанин сурат мегирад ва пас аз ворид шудани нутфаи бордоршуда ба раҳм қисмати дуюми он шуруъ мегардад.

Хомӯшак

«Худованд ҳаргиз аз ин ки пашша (хомӯшак) ва ё болотар аз онро (дар хурдии офариниш барои исботи қудрат ва ҳикмати худ) мисол биоварад, шарм намедорад. Аммо онҳое, ки имон овардаанд, медонанд, ки он ҳақ (ва) аз ҷониби Парвардигорашон аст ва аммо онҳое, ки кофир шудаанд, (бо тардид) мегӯянд: Худо бо ин чӣ масалеро мехоста бошад? (Ў) бисёреро ба сабаби он гумроҳ ва бисёреро ҳидоят менамояд ва ба он танҳо фосиқонро гумроҳ мегардонад».

Дар яке аз оятҳои гузашта Худованд мардумонро, ки дар натиҷаи андешаҳои нодурусти худ ба Қуръон бо чашми шакку тардид менигаристанд, ба мубориза даъват намуда, аз онҳо хоста буд, ки агар дар он шакку тардиди худ устувор ҳастанд ва аз ҷониби Худо будани Қуръонро инкор менамоянд, пас барои исботи он андешаи нодурусти худ як сурае ба монанди хурдтарин сураҳои Қуръон биоваранд. Пас вақте аз дасти онҳо чунин коре омаданӣ нест, бояд бидонанд, ки аз дасти Расули Худо (с) низ чунин коре барнамеояд ва ин китобе, ки аз ҷониби ӯ ба мардум арза мешавад, аз сӯи Худо ба ӯ нозил шудааст.

Дар ин ҷо низ Худованд барои исботи нодурустии андешаҳои беасос ва тарзи нигариши

носолими онҳо ба ҷаҳони ҳастӣ мегӯяд: Ҷӣ тавре ӯ аз офаридани махлуқоте, ба монанди пашша (хомӯшак) ва ё хурдтар аз он ҳаё ва худдорӣ накардааст, аз задани масал ба чунин чизҳое, ки дар назари муҳолифон ҳақир ва беарзиш менамоянд, низ ҳаё ва худдорӣ намекунад. Он махлуқот танҳо дар андешаи нодурусти муҳолифон ҳақир ва беарзиш менамоянд, вале дар асл он рамзи ҳаёте, ки дар калонтарин ва азимҷуссатарин махлуқот вучуд дорад, дар ин махлуқоти хурд низ вучуд дорад. Аз он ҷо ки онҳо ба куфру нифоқ рӯй овардаанд, пеши дидаи ақлу басирати онҳоро пардаи ғафси душманӣ ва ҷаҳолат фаро гирифтааст ва ба ҳар нуктаи қуръонӣ бо шакку тардид менигаранд. Дар ҳоле, ки мӯъминон аз ҳамон нуктаҳои хурду дақиқ пандҳо бардошта, бар имонашон афзуда мешавад.

Дар ин оят ба яке аз ҳақоиқи илмие, ки ба сохтори ҷисми пашшаи хомӯшак ва нақши он дар паҳн намудани навъҳои гуногуни вирусҳо ва микробҳо бастагӣ дорад, ишора шудааст. Шахси мутафаккир ва пажӯҳишгар, воқеъан ҳам, аз таъбироти дақиқи илмӣ ва ифодаҳои расои қуръонӣ ба шигифт меояд. Дар ин ҷо Қуръони карим ибораи «баъуза»-ро ба кор бурдааст, ки шакл (сиға)-и занонаи калимаи «баъуз» мебошад ва он дар айни ҳоле, ки дар зоҳир ҳашароти одие ба назар мерасад, дар сохтори ҷисмӣ ва дақиқии хилқати худ аз

зеботарин ва печидатарин ва ҳамзамон хатарноктарин ҳашарот барои ҳаёти инсон ва дигар ҳайвонот ба шумор меравад.

Ин навъи пашша (хомӯшак) дорои се ҷуфт пойҳои дароз ва як ҷуфт болҳои нозук ва пурқуввате мебошад, ки дар зарфи як сония ба таври пайваста ва бо суръат шашсад бор пар мезанад. Вай ҳамчунин дорои ду шохи ҳисси мӯякие аст, ки аз баландтарин дараҷаи ҳиссиёт бархӯрдор мебошанд. Чашмони вай хеле мураккаб буда, аз садҳо чашмакҳои хурд ба вучуд омадаанд, ки ҳар яке аз ҷиҳати анатомӣ узви мустақил ва дар анҷоми вазифаи худ комил мебошад. Ин ҳолат иқтидори биноии онро то ҷое боло бурдааст, ки шабу рӯз ва дар зери тамоми тайф (спектр)-ҳои рушноӣ метавонад бибинад.

Вале аз ҳама аҷиб он аст, ки Қуръони карим пашша (хомӯшак)-и модинаро зикр намудааст ва аз ҷанбаи илмӣ низ имрӯз собит шудааст, ки модинаи он аз хуни гармунон тағзия менамояд ва интиқолдиҳандаи ҳар гуна вирусҳо мебошад, дар ҳоле, ки наринаи он танҳо ба тағзияи шираи растаниҳо ва гулҳо иктифо менамояд.

Модинаи он вақте неши худро дар пӯсти инсон ва ё ҳайвоне фуру мебарад, ду навъ лӯбоби дорои таркиботи органикиеро ба он ҷо ворид месозад, ки яке аз басташавии хун пешгирӣ

менамояд ва дигаре боъиси омосидани он чо мегардад.

Нешсўзани хомўшак ба ҳайси муҳимтарин дастгоҳи пешбурди ҳаёт бо чодар ва ё ғилофе аз пўст пўшононида шудааст ва ҳамин ки хомўшак ба бадани инсон ва ё ҳайвоне нишаст ва чои халонидани онро интиҳоб кард, бо суръати махсусе ғилоф кушода мешавад ва нешапро дар он чо фуру мебарад.

Офариниши осмонҳо ва замин

«Он Парвардигоре, ки заминро бистар (ва густараи муносибе) барои шумо ва осмонро бино (и муҳкаме) гардонидааст ва аз осмон обуро фуруд оварда, бо он барои рӯзии шумо меваҳоеро берун намудааст. Пас (аз мушоҳидаи ин ҳақиқи офариниш, ки ҳама ба ягонагии офаридгорашон шаҳодат медиҳанд) ҳамтоёне барои Ў қарор надихед, дар ҳоле, ки худ (ин воқеъиятро) медонед».

Нуктаи муҳимме, ки аз фароварди ин оят ба даст меояд, он аст, ки Қуръон дар таҳкими пояҳои маърифати Ҳақ ва шинохтҳои имонӣ андешаи инсонро ба сайре дар қаронаҳои офариниш фаро хондааст ва ӯро аз тариқи тааммул ва андешидан дар зебӣ, қонунмандӣ (боназмӣ), дақиқӣ ва устувории низоми олами ҳастӣ ба шинохти неъматҳои азими худ даъват намудааст. Пас илми дуруст ва андешаи солим муҳимтарин роҳи ба даст овардани маърифати Ҳақ мебошад ва вучуд ва ягонагии Худо аз роҳи далелҳои илмӣ ва фактҳои мантиқӣ низ собит мегардад. Пн равиши даъват ба андешидан, тақия бар далелҳои илмӣ ва истифода аз мушоҳидаи нишонаҳои қудрати Худо дар таҳкими пояҳои худушиносӣ дар ҷо – ҷои Қуръон такрор мегардад.

Нуктаи дигар он аст, ки Қуръони карим бо ин равиши бемонанди худ мардумро аз назари эътиқодӣ ва равонӣ омода сохта, онҳоро амалан ба омӯзиш ва фарогирии илмҳое дар бораи бахшҳои гуногуни олами офариниш даъват менамояд ва онро ҳам дар маърифати Ҳақ ва ҳам дар пешрафти зиндагӣ муҳим медонад. Пас омӯзиш ва фарогирии ин илмҳо вазифаи динӣ ва роҳе барои таҳкими пояҳои худошиносии онҳо мебошад.

Қуръони карим дар ин оят ба чанд ҳақиқати илмӣ ишора менамояд:

- 1- Худованд заминро барои зиндагонии инсон ва дигар мавҷудоти зинда парваришгоҳ, бистар ва густараи муносибе гардонид, онро ҳам аз назари шакл, ҳам аз ҷиҳати фазои атроф, ҳам аз лиҳози мӯҳтавои хоку гил, сангу об ва дигар аносири таркибӣ ва аз ҷанбаҳои дигар барои сафари тӯлонии зиндагӣ омода сохтааст. Қуръони карим ин маъноро дар мавридҳои гуногуне бо ибораҳои маҳд, миҳод, бисот ва фирош зикр намудааст, ки ҳама тақрибан як маъно: парваришгоҳ ва густараи муносибе барои зиндагиро ифода мекунанд. Дар ояти 48-уми сураи Зориёт таносуби маъонии ибораҳои «фирош» ва «маҳд»-ро ба ин сурат ифода намудааст: **«Ва заминро фарш**

намудем (густариши муносиб додем) ва бисёр густарндаи хубе ҳастем».

Сайёраи замин дар умум шакли куравӣ дошта ва бо он паҳноӣ бо вусъате, ки дорад, сатҳаш ҳамчунон ҳамвор ба назар мерасад. Тадқиқотҳои чуғрофӣ нишон медиҳанд, ки бахши аъзами онро ҳамвориҳо бо нисбатҳои гуногуни нишебӣ ташкил медиҳанд ва қисмате аз онро баландиҳо ва пастиҳои амиқтаре фаро гирифтааст.

Масоҳати сатҳи замин 510 миллион километри мураббаъро ташкил медиҳад, ки 71 дарсад, яъне 361 миллион километри сатҳи он бо об пӯшонда шудааст ва танҳо 29 дарсад, яъне 149 миллион километри онро хушкӣ ташкил медиҳад. Тақрибан нисфи сатҳи обпӯши заминро атроф ва имтидоди қораҳо ташкил медиҳанд, ки бо об пӯшонда шудаанд ва шакли нисбатан ҳамворе доранд. Ин имтидоди қораҳоро, ки замини зери баҳрҳо ва укёнусҳоро ташкил медиҳанд, дар истилоҳи имрӯза илмӣ минтақаҳои тунукоб (шельф) меноманд.

Баландтарин нуқтаи сатҳи замин қуллаи Эверест дар қаторкӯҳи Ҳимолой аст, ки наздик ба нӯҳ километр (8 848 м)-ро ташкил медиҳад ва пасттарин нуқтаи замин дар қаъри укёнуси ором чуқурии Маряна мебошад, ки дар наздикиҳои ҷазоири Филиппин воқеъ гардида, бештар аз ёздаҳ километр

(11 033 мт)-ро ташкил медиҳад. Чӣ тавре мушоҳида мешавад, нисбати фосилаи баландтарин ва пасттарин нуқтаи сатҳи замин камтар аз бист километр (19 881 мт) мебошад. Вақте ин рақамҳоро бо нисфи қутри замин, ки тақрибан 6371 километрро ташкил медиҳад, муқоиса менамоем, мебинем,, ки он аз % 0,3 тӯли нисфи қутри замин таҷовуз намекунад.

Таҳқиқотҳои заминшиносие, ки дар қабатҳои мухталиф, қабатсангҳо ва дигар осори давраҳои гузаштаи таърихи замин сурат гирифтааст, ба хубӣ нишон медиҳанд, ки муддати бештар аз 4,6 миллиард сол бар сайёраи замин гузаштааст, то он дар натиҷаи дигаргушавиҳои пайвастаи табиӣ, таъсири равандҳои созанда ва вайронгар ва табодули маводи таркибии худ дар ин муддати тӯлонӣ барои ҳаёти инсон омода гардидааст. Ин ҷост, ки Қуръон тавачҷӯҳи инсонро ба ин густараи муносиб ва парваришгоҳи омодаи замин ҷалб менамояд ва ўро ба тааммул дар паҳнои таърихи он фаро мехонад ва аз ин тариқ азамати неъматии Худоро бар ў баён медорад ва мефармояд: **«Он Худое, ки заминро барои шумо бистар ва густараи муносибе гардонидаст...».**

- 2- Бахши дуюми оят ба ин воқеияти илмӣ ишора мекунад, ки Худованд осмонро барои инсон ба сурати муҳкаме бино намудааст ва

онро бо он ҳама канораҳои бекарон, чирмҳои бешумор ва суратҳои гуногуни модда ва неру (энергия) ба василаи қонуниятҳо ва қувваҳои, ки дар ҳар ҷузъе аз он кор ниҳодааст, устувор намудааст. Донишмандони физика ҷаҳор навъ қувваро ба исбот расонидаанд, ки дар ба вучуд омадани сохтор ва идораи тамоми равандҳои физикӣ дар ҷаҳони ҳастӣ бевосита дахл доранд:

а) Якум қувваи дохилиядрои (маркази)-и бузурге аст, ки онро дар ниҳоди хиштҳои нахустин ва ё зарраҳои таркиби молекулавию моддаи тамоми мавҷудот кор гузоштааст ва ба ин васила тамосук ва заминаи мавҷудияти ашӯро фароҳам овардааст.

б) Дуюм қувваи дохилиядроии кашиш (гравитатсионӣ)-и заъифтаре аст, ки тамосуки таркиби зарраӣ ва қисматҳои хурди ҳар атомро дар дохили ядроии он таъмин менамояд.

в) Сеюм қувваи электромагнитӣ аст, ки тамосуки атомҳои моддаро дар дохили молекулаҳои таркиби он таъмин менамояд ва нурафкании электромагнитиро ба сурати фотонҳо ва ё он чи бо номи квант (хурдтарин миқдор)-и қувваи рушноӣ маъруф аст, ба вучуд меоварад.

г) Чаҳорум қувваи қозибият аст, ки тамосуки канораҳо, қаҳқашонҳо, ҷирмҳо ва дигар анбоштагиҳои осмониро ба сурати расан ва камарбанди муҳкаме таъмин менамояд.

Хулоса, ин нерӯҳо ва дигар қонуниятҳои, ки асоси пайдоиш, ҳамбастагӣ ва ҳаракати ҷамоҳанг ва сартосарии коинотро таъмин менамоянд, ҳама аз коргузориҳои Худованди тавонону ҳақим мебошанд, ки осмонро ба сурати бинои муҳкаме барафростааст ва ҷӣ бузургаст он Худое, ки мефармояд: **«...ва осмонро (барои шумо) биное гардонд».**

3- Баҳши сеюми оят ба низоми гардиши об дар табиъат ва системаи борон ишора менамояд, ки Худованд ҳаёти мавҷудоти рӯи замин, аз ҷумла инсонро ба он вобаст намудааст. Худованд бо коргузориҳои низоми дақиқи ҳаракат ва гардиши об дар табиъат шароити зиндагӣ дар рӯи заминро таъмин намудааст. Ба василаи ин механизми коргузоштаи Худованд обҳои шӯри баҳрҳо тасфия шуда, ба сурати бухор ва пас аз он қатраҳои борон дар таркиби абрҳо аз сари нав ба оғӯши табиъат бармегарданд ва ба сурати борон фуру мерезанд.

Солна ба миқдори 380 000 километри мукаъбаб (кубаметр) об аз баҳрҳо, уқёнусҳо ва рутуботи хушкӣ

бухор гардида, ба сурати борон ба домани табиъат мерезад. 320 000 километри мукаъбаби он аз сатҳи баҳру уқёнусҳо ва 60 000 километри мукаъбабаш аз рӯи хушкӣ бухор мешавад. Ин қадар ҳаҷми оби ширин вақте ба сурати борон ба замин бармегардад, 96 000 километри мукаъбаби он ба рӯи хушкӣ ва боқимонда (284 000 км) боз ба ҳамон баҳру уқёнусҳо мерезад ва чӣ тавре мебинем, замин солона ба миқдори 36 000 километри мукаъбаб оби баҳру уқёнусҳо ба даст меоварад.

Ба ибораи дигар дар як сония миқдори 16 миллион тонна об аз сатҳи баҳру уқёнусҳо ва дигар рутуботи рӯи замин бухор гардида, ба боло мебарояд ва боз ба ҳамин миқдор ба сурати борон ба замин бармегардад ва ҳаҷми обе, ки солона бухор мегардад, 505 триллион тонна обро ташкил медиҳад. Қуръони карим ҳазору чаҳорсад сол пеш дар оятҳои зиёде ба низоми гардиши об дар қураи замин ва мубодалаи дучонибаи хушкӣ ва баҳрҳо ишора карда, тамоми захираи оби ширин дар рӯи заминро ба нузули борон ва ҳамин системаи дақиқ мансуб донстааст.

Бар асари ин системаи дақиқи Илоҳӣ об аз сатҳи баҳру уқёнусҳо бухор шуда, то баландии понздаҳ километр, яъне то филофи газии атмосфераи замин боло меравад. Дар натиҷа ҳам оби шӯри баҳрҳо тасфия мегардад, ҳам ҳавои атрофи замин бо

таъмини ҳаҷми муайяни рутубати ҳаво нарм мегардад ва ҳам захираи оби замин барои идомаи ҳаёт дар рӯи он таъмин мешавад.

Аз ҳама аҷибтар он аст, ки Қуръони қарим чараёни расидани борон ба заминро бо ибораи «анзала» ифода намудааст, ки ба маънои бар асоси қонуниятҳо ва дар зимни тадорукоти ҳосе фуруд овардани он мебошад ва он аз партофтан ва ё афтодан ба кулӣ фарқ мекунад. Зеро агар қатраҳои борон ба замин партофта шаванд, бар асари қувваи ҷозибияти замин бо суръати сахте ба он бармехӯранд ва боъиси ба вайрона табдил додани рӯи он мегарданд. Вале ҳангоми фуруд омадан онҳо ба худ шакли махсусе мегиранд, дар ҳар сония ба микёси миллиметри муайяне фуруд меоянд ва дар натиҷаи соиш бо ҳавои атрофи замин аз суръаташон коста мешавад. Пас бузург ва боазамат аст он Худое, ки мефармояд: **«...ва аз осмон обе фуруъ овард».**

4- Дар қисмати охири оят мефармояд, ки ризқи инсонро аз меваҳои табиғат низ ба василаи оби борон фароҳам овард. Дар ин оят ба пайванди бевоситаи сабзиши меваҳои ва дигар растаниҳо ба об ва ба аҳамияти физиои онҳо барои инсон ишора шудааст.

Шоёни зикр аст, ки инсон ба ин ҳақоқиқи илмӣ пас аз гузашти наздик ба чаҳордаҳ аср аз нузули Қуръон,

яъне дар асри нуздаҳум ва бистуми милодӣ даст
ёфтааст.

Тундбодҳо дар Қуръон

«Ё масали онҳо ба монанди борони сахте мебошад, ки аз осмон фуруд ояд (ва) торикиҳо ва раъду барқеро ба ҳамроҳ дошта бошад. Онҳо аз садои даҳшатноки оташҳои осмонӣ аз бими марг ангуштнашонро дар гӯш намоянд ва Худо фарогирандаи кофирон аст. Ҳар боре он (барқ) барояшон рӯшноӣ диҳад, дар он роҳ раванд ва ҳамин ки торик гардад, аз ҳаракат бозмонанд. Ва агар Худо бихоҳад, шунавой ва биноҳои онҳоро аз байн бибарад. Воқеъан ҳам, Худо бар ҳар чизе тавоност».

Худованд барои баёни воқеъияти ҳоли мунофиқон дар ин оят масал ва намунаи дигаре меоварад ва мефармояд, ки ҳоли онҳо ба монанди борони сахте мебошад, ки аз осмон дар ҳоли рехтани худ торикиҳо, раъду барқ ва оташак (соиқа)-ро ба ҳамроҳ дорад. Одамоне, ки дар зери он борон роҳ мераванд, аз тарси садои пурдаҳшати оташҳои осмонӣ аз бими марг ангуштони худро дар гӯшҳояшон мегузоранд, вале Худованд кофиронро дар ихотаи худ гирифтааст. Он барқ чунон пуртобиш аст, ки наздик аст биноии онҳоро аз байн бибарад.

Ҳангоме, ки он барқ медурахшад, дар зери рӯшноии он андаке ҳаракат менамоянд ва ҳамин, ки хомӯш гашт, аз ҳаракат бозмеистанд. Агар Худо

меҳост, шунавой ва биноии онҳоро аз байн мебурд, зеро Худованд бар ҳар коре қодир аст.

Яъне ин гуруҳи мунофиқон ба монанди касоне мебошанд, ки дар зери тўфони боду борон роҳ мераванд. Гоҳо дар партави рўшноии паёмҳои илоҳии ислом ба чунбиш меафтанд ва ҳамин, ки он рўшноӣ аз пешашон дур гашт, аз ҳаракат бозмемонанд. Яъне онҳо дар миёни анвори арзишҳои ислом ва торикиҳои куфр дар ҳолати садамавӣ (шок), сардаргумӣ ва тардид қарор гирифтаанд.

Ин яке аз оятҳои мебошад, ки дар замири он ишораҳои илмие дар бораи тундбодҳои бошиддат, печон ва ҳамроҳ бо раъду барқ нухуфтааст. «Саййиб» ба маъноии борони сахте аст, ки торикиҳо, раъду барқ, оташак ва тундбодҳоеро ба ҳамроҳ дорад. Ин оят бо дақиқтарин таъбирот воқеъияти илмӣ ва ҳақиқати падидаи тундбодҳои раъдосо, бошиддат ва гирдбодшакро васф менамояд, ки дар истилоҳоти илмӣ ва ҳавошиносии имрӯза бо номи сиклон шинохта мешаванд. Ин тундбодҳо аз анбӯҳи ҳаво иборат буда, асосан дар минтақаҳои фишори паст ба вучуд меоянд ва дар нимкураи шимолӣ бар хилофи самти ҳаракати ақрабаки соат ва дар нимкураи ҷанубӣ мутобиқи он бо шиддат мезаванд.

Аз он ҷо ки ин тундбодҳо дар манотиқи мадорӣ (тропикӣ) бештар ба вучуд меоянд, онро

тундбоди гирдбодшакли мадорӣ ва ё тропикӣ (Tropical Cyclones) меноманд ва дар Амрико бошад, бо номи ҳарикан (Hurricane) ва дар Чин ва баъзе кишварҳои дигар бо номи тайфун (Typhoon) машҳур аст. Шаклҳои хурдтари он вақте дар масоҳати муайяне аз хушкӣ ба амал меояд, шакли гирдбоди сахтеро ба худ мегирад ва бо номи гирдбод (тўфон) ва ё торнадо (Tornadoes) шинохта мешавад, ки харобиовартарин нави тундбодҳо ба шумор меравад.

Шоёни зикр аст, ки донишмандон ба кашфи хусусиятҳо ва тафсилоти дақиқи ин тундбодҳо пас аз наздик ба чаҳордаҳ асри нузули Қуръон, яъне дар охири асри нуздаҳуми милодӣ даст ёфтаанд.

Офариниш ва тасвири инсон

«Ўст он (Зоти тавонманде, ки) шуморо дар раҳмҳо (и модаронатон) чигунае бихоҳад, сурат мебахшад. Ҳеч маъбуде ба ҷуз Ў, ки тавонону бо ҳикмат аст, вуҷуд надорад».

Дар ин оят аз суратбахшӣ ва тасвиргарию Худо дар батни модар сухан рафтааст. Тафсилю маънои он баҳси густарда ва алоҳидаеро мехоҳад. Барои ишора ҳамин кифоя аст, ки ба ин қудрати суратгарию Худованд бо диққати ҳарчи бештаре бинигарем. Илм, тавоноӣ ва ҳикмати расои Ў аз ҳамон ибтидо дар сохтори қолаб ва ҷойгоҳи устувори ин тасвиргарӣ – батн ва баҷадони модар - намудор аст. Ҳанӯз чизе дар дунё ба зебоӣ, дақиқӣ, печидабофтӣ ва тавоноии фитрии инсон офарида нашудааст. Гузашта аз ин, ҳеҷ шахсе дар тамоми хусусиятҳо бо шахси дигар монанд офарида нашудааст, балки дар коргоҳи офариниш ва дастгоҳи тасвиргарию Худованд миллиардҳо одам дар осор ва нақшҳои нигориш (осори даст, тарҳи рӯй, нишонаҳои чашм, овоз, хусусиятҳои равонӣ, ғаризаҳо, майлҳои нафсонӣ, зарфиятҳои зеҳнӣ ва ғайра) аз ҳам фарқ мекунанд. Ин тафовут дар офариниши афрод ба ҷинси инсон хос намебошад, балки қудрати расои Илоҳиро ба ҳамин сатҳи эъҷоз дар тамоми мавҷудоти зиндаи олам мушоҳида менамоем.

Офариниши одам ва сохтани қолаб, шакл, сурат ва дигар хусусиятҳои хоси он яке аз равшантарин нишонаҳои қудрат ва осори ҳикмати Худо мебошад. Офариниши одам ва ба вучуд овардани шаклу сурати хоси ӯ, ки дар истилоҳи қуръонӣ аз он ба тасвиргарӣ ва одамнигорӣ таъбир шудааст, аз даврони ҷудо шудани хучайраҳои манавии марду зан ва ба ҳам пайвастании тухмакҳои бордоркунандаи нарина ва модинаи онҳо, ба ҳам омехтани ду нутфаи манавӣ, дар ҷойгоҳи муносиб, фазои амн ва мавқеи устувори бачадони зан ҷой гирифтани он ва то ба ҷанин табдил ёфтани он пас аз ҷанд марҳалаи инкишофи органикӣ марҳалаҳои гуногунеро ба таври замонбандишуда аз сар мегузаронад.

Хучайраҳои ҷисми одам ҳар як дорои чиҳилу шаш (46) хромосома мебошад, ки бисту се хромосомаи он дар бордорсозӣ ва ба вучуд овардани насл ба гунае дорои аҳамият мебошанд. Хромосома аз назари илми зистшиносӣ (биология) қисмати хурде аз марказ (ядро)-и хучайраро ташкил медиҳад ва он аз маҷмӯаҳои наворшакле иборат буда, аксаран вазифаи интиқоли хусусиятҳои ирси (генетики)-ро ба наслҳои баъдӣ иҷро менамоянд.

Хучайраҳои манавии марду зан пеш аз ба ҳам пайвастан ва бордор кардани якдигар ҳар як ҳомили

бисту се хромосома мебошад, ки дар маҷмӯъ чихилу шаш (46) хромосомаро ташкил медиҳанд. Аз ин чихилу шаш хромосома танҳо ду хромосомаи нутфаи мард ва ду хромосомаи нутфаи зан дорои қобилият ва ё нутфа ва тухмак (тухмхучайра)-и бордоркунанда мебошанд, ки дар илми имрӯза хромосомаи ҳомили чинси мардона бо аломати (Y) ва хромосомаи ҳомили чинси занона бо аломати (X) ифода шудаанд. Ҳамин тавр, адади хромосомаҳои нутфаи ҳар ҳайвоне аз ҳайвони дигар фарқ мекунад.

Вақте нутфаи ба ҳамомехта ва бордоршудаи марду зан дар раҳми модар қарор мегирад, ба воситаи генҳои ирсие, ки дар таркиби хромосома ба он ҷо расидаанд, ба истилоҳи илми муъосир нахустин нусхаи молекулаи ДНК-и инсон ба вучуд меояд ва он тамоми хусусиятҳои ирсӣ ва сифатҳои аз генофонди пушти падарӣ ва ҳамин тавр аз пушти модариро бар асоси гузиниш ва андозагирии дақиқи Худованд ба ҷанин интиқол медиҳад. Ба ибораи дигар, тарҳ ва нақшаи комили офариниши инсон дар он ДНК ва ё маҷмӯъаи генҳои ҳомили хусусиятҳои ирсӣ аз сӯи Худованди донову тавоно кашида ва ҷойгир карда шудааст.

Расули Худо (с) дар бораи интиқоли хусусиятҳои ирсӣ ба василаи зарраҳои хромосомаи таркиби ҳучайраи манавӣ ба ҷанин мефармояд: «...

Вақте рӯзи ҳафтум (и қарор гирифтани нутфа дар раҳм) шавад, Худованд тамоми реша ва насабе, ки дар байни ӯ ва Одам вуҷуд дорад, ҳозир созад, он гоҳ ояти: «Дар кадом шакл ва сурате бихоҳад, туро таркиб намояд»-ро тиловат кард». [Сураи пнфитор, 82: 8]. (Ҳадисро Табаронӣ дар Муъҷаму-л-кабир (19/290) ривоят карда ва Ҳайсамӣ дар Маҷмаъу-з-завоид (7/11472) риҷоли онро сика гуфтааст).

Ҳамчунин ривоят шудааст, ки Расули Худо (с) аз марде пурсид: *Чӣ ёфтӣ?* Он мард гуфт: Дигар чӣ меёфтам, ё писар аст ва ё духтар? Расули Худо (с) боз пурсид: *Ба кӣ монанд аст?* Мард гуфт: Ба кӣ ҳам метавонад монад бошад, ё ба падараш ва ё ба модараш? Расули Худо (с) фармуд: *Эй мард, гӯи кун (ва) ин суҳанро нагӯй! Нутфа вақте дар раҳм қарор гирад, Худои таъоло тамоми насабе, ки дар байни ӯ ва Одам вуҷуд дорад, ҳозир созад. Оё ин оятро дар китоби Худои таъоло нахондаӣ, ки мефармояд: «Дар кадом шакл ва сурате бихоҳад, туро таркиб намояд», яъне шакл ва сурати туро муайян намояд. [Сураи пнфитор, 82: 8]. (Ин ҳадисро Ҳайсамӣ дар Маҷмаъу-з-завоид (7/11473) ва Ибни Касир дар Тафсири сураи Инфитор (6/7180) ба сабаби вуҷуди Мутаҳҳар ибни Ҳайсам дар силсилаи санадаш заъиф гуфтаанд, вале ҳадиси қаблӣ ва ҳамчунин ҳадиси «назъаи ирқ», ки дар Саҳеҳайн (Бухорӣ, 5305, 6847; Муслим, 3745 (1500)-18, 19, 20) ривоят шудааст,*

ин маъноро таъйид менамоянд). Калимаи «ирқ», ки дар чунин мавридҳо одатан ба маънои реша, пушт ва насаб тарҷима мешавад, дар ин кабил аҳодиси Расули акрам (с) бинобар истилоҳоти имрӯзаи илмӣ ба маънои ҳамон генҳои ҳомили хусусиятҳои ирсӣ омадааст. Донишманди илми ҷанин ва геншиноси машҳур Карим Начиб Ағарр дар китоби «Эъҷози Қуръон дар он чи дар раҳмҳо нухуфтааст» дар ин бора мегӯяд: «Ирқе, ки дар ҳадиси шариф (ҳадиси фавқ) зикр гардидааст, дар истилоҳи имрӯзаи илмӣ ҳамон хромосома аст. Ин калима дар ҷандин ҳадис, ба мисли ҳадиси: «Аз оғӯши хонадони солеҳ ва нек издивоҷ намоед, зеро ирқ дассос (кашанда) аст»^[9] ва ҳадиси «наъзаи ирқ» ба маънои хромосома омадааст. (Эъҷози Қуръон дар он чи дар раҳмҳо нухуфтааст, с. 142).

ДНК – ин ҳамон коди виросатӣ (Dnacoden) буда, мағзи ядроӣ молекулаҳои хучайраро ташкил медиҳад. Он аз маҷмӯъаи навидаҳо ва ё кислотаҳои диоксиди нуклеинӣ (Nucleatides) ба вучуд омада, дорои рамзҳо ва ё аломатҳои мебошад, ки дар илми виросатшиносӣ ба рамз ва ё коди виросатӣ (генетический код) шинохта шудааст. Коди виросатӣ китоби фарогир ва нақшаи дақиқи вучуди инсон аст, ки алорағми ҳаҷми хурд ва микроскопии худ дорои сохтори ниҳоят мураккаб буда, маълумотҳо ва дастуроти ба танзимоварандаи шигифтеро дар худ

фаро гирифтааст, амре, ки ба ҳуҷайраи шаклан одӣ азамати тасмимгирӣ ва қобилияти танфизи фармоишоти дақиқро ато мекунад.

Шумораи генҳои созандаи бинои ҷисми ҷанин дар таркиби рамзи виросати (генетический код)-и ҳар инсон аз сӣ ҳазор (30 000) то сию панҷ ҳазор (35 000) генро ташкил медиҳанд. Қисмате аз ин генҳо ба ташаккули бинои ҷисми ҷанин ихтисос ёфтаанд ва дар илми виросатшиносӣ бо номи генҳои созанда ва бинокунанда (Formation and structure Genes) шинохта мешаванд, бахше аз онҳо ба дуруст намудани аъзои ҷисми вай равона гардидаанд ва бо номи генҳои танзимбахш ва ё дурусткунанда (Regulation and fashioning Genes) шинохта мешаванд, гурӯҳе ба сохтани шакл ва сурати вай (Form and image Genes) ихтисос дода шудаанд ва қисмати дигаре ба муайян намудани ранги пӯст, мӯй, чашмҳо, андозаи қаду қомат ва дигар хусусиятҳои инсонии ҷанин равона гардидаанд, ки ҳама аз гузиниши комил, андозагирии дақиқ ва қудрати тавонои Худованд дар офариниши инсон шаҳодат медиҳанд.

Қуръони карим ба ҳамин эъҷози сунъи Худованд дар офариниши инсон ишора менамояд, он ҷо ки мефармояд: **«Эй инсон, туро чӣ чизе (нисбат) ба Парвардигори каримат фирефтааст, он Парвардигоре, ки туро биофарид, пас аз он**

дуруст намуд (ва) ба таъдил (вазъи мавзун) овард (ва) дар кадом сурате, ки хост, таркиб бахшид».

Сураи инфитор, 6-8

Ҳарчанд дар ин оят ба нигориши шакл ва сурати инсон ишора шуда бошад ҳам, амалиёт ва нусхаи офариниши Худо дар тамоми мавҷудот якхел ва ба як тартиб мебошад. Он бо омехтани нутфаи манавӣ ва тухмхучайра ва ё гардҳои бордоркунандаи нарина бо модина сурат мегирад ва Худо тамоми мавҷудоти оламро чуфт ва ба сурати нарина ва модина офаридааст. Ҳамин марҳалаҳо ва амалиёте, ки дар чараёни нутфабандӣ ва пайдоиши чанини одам сурат мегиранд, дар тамоми махлуқоти зиндазо бо тафовути давраҳои бордорӣ амалан якхел мебошанд, вале шумораи хромосомаҳои нутфа, шаклу сурат ва дигар хусусиятҳо ва қобилиятҳои ҳар кадоми онҳо аз якдигар фарқ мекунанд.

Дар растанӣҳо ва наботот низ айнан ҳамин чараёни бордоршавии тухмакҳо ва гардакҳои ҳомили хусусиятҳои модина бо нарина сурат мегирад. Ҳатто дар дар таркиби молекулавӣ ва сохти ҷойгиршавии зарраҳои таркиби элементарии унсурҳои табиғат низ борҳо (зарядҳо)-и нарина ва модина ва ё манфиву мусбат ва плюсаву минуса вучуд дорад, ки бо чархиши борҳо (зарядҳо)-и мусбат дар атрофи борҳои манфӣ (электронҳо дар атрофи протонҳо ва

нейтронҳо) мадори марказии онро ба вучуд меоварад.

Пас андешаи солим бо мушоҳидаи нишонаҳои қудрати тавоно ва осори илми фарогири Худо дар офариниши мавҷудот ба ин натиҷаи мантиқӣ мерасад, ки офаридгори ҳамаи мавҷудоти олам Худои ягона мебошад. Ба кор рафтани нусхаи ягона дар офариниши тамоми анвоъи мавҷудот низ далели қатъӣ ва воқеъияти раднопазире мебошад, ки ба ягонагии холиқият, рубубият ва маъбудияти Худованд далолат менамояд.

Албатта, мо вақте маълумотҳои илмиеро дар зимни баъзе оятҳо ёдовар мешавем, ин ба маънои он нест, ки тамоми назарияҳои илмӣ дар ҳама мавридҳо ба камол ва саботи илмӣ расидаанд ва ҳақоқиқ қуръонӣ ва айниятҳои ҳастиро комилан кашф намуда, дар онҳо ба мусалламоти Қуръон баробар гаштаанд. Гузоришот ва ҳақоқиқ қуръонӣ воқеъиятҳои айнӣ ва мусалламот (аксиомаҳо)-и раднопазире мебошанд, ки аз ҷониби комили мутлақ нозил шудаанд ва ҳақоқиқ ва ё назарияҳои илмӣ бошанд, мутаносибан бо такомули тадриҷии таҷрибаҳои амалӣ ва андӯхтаҳои илмии инсон дар ҳоли дигаргунӣ ва такомул мебошанд ва паз аз чанд муддате баъзан комилтар мегарданд ва гоҳо хилофи онҳо низ собит мешавад. Пас онҳо баёнгарии на ҳамаи

ҳақоиқи қуръонӣ ва воқеъиятҳои офариниш мебошанд, дар ҳоле, ки Қуръон комили мутлақ ва бе нақс аст.

Дастгоҳи офариниш дар ҳар фарде бо афроди дигар ба ҳамон андозае тафовут дорад, ки офариниши ҳар шахсе аз шахси дигар фарқ мекунад ва амалияи офариниши ҳар фард дар марҳалаҳои ҷанинӣ низ коркарди хос ва мустақили тасвиргарие мебошад, ки танҳо Худованди тавоно ба он қодир аст. Ин коргоҳи сунъи Илоҳӣ аз қолабҳои рехтагарӣ ва дастгоҳҳои санҷатӣ, ки маҳсулот ва сохтаҳои худро ба як шакл ва ба таври силсилавӣ (сериявӣ) тавлид менамоянд, комилан фарқ мекунад. Ин шукӯҳи қудрат ва амалияи тасвиргарии Худованд дар ҳафт миллиард одаме, ки имрӯз дар рӯи замин сукунат доранд ва миллиардҳо одаме, ки то ин замон аз дунё гузашта ва ҳамин тавр даҳҳо ва садҳо миллиард одамоне, ки пас аз ин то рӯзи қиёмат ба дунё меоянд, ба ҳамон сурати эъҷозовари худ идома меёбад ва қудрати тавонои Ёро ба намоиш мегузорад. Пн эъҷози сунъ ва намоиши қудрати Худованд тамоми силсилаи офариниш ва ҳама анвоъи мавҷудотро бо ҳамин шигифтӣ фаро гирифтааст.

Қуръони карим пас аз зикри ин намоиши қудрати мутлақи Худо андешаи солимро ба сӯи ин воқеъият ҳидоят менамояд, ки пас дар воқеъ, ҳеҷ

маъбуде ба ҷуз Ё, ки тавонову ҳақим аст, вучуд надорад. Яъне шахси солимандеш пас аз мушоҳида ва баррасии ин гӯшаи осори қудрати Худо дар нигорандагӣ ва тасвиргарӣ бояд ҳатман, ба ин натиҷаи бадеҳӣ ва хулосаи мантиқӣ бирасад, ки барои парастииш, базли тоҷот ва таъйини сарнавишти зиндагонии инсон касе аз Ё сазовортар намебошад. Қуръон дар ин оят андешаи инсонро бо сайре дар осори қудрати тасвиргарӣ ва тавони одамнигории Худо ба ваҳдати дар маъбудият мекашонад.

Офариниши Одам (ъ) аз хок

«Намунаи Исо дар назди Худо, воқеъан ҳам, ба монанди намунаи Одам аст, ўро аз хок офарид, он гоҳ ба вай гуфт, ки «пайдо шав», вай ба вучуд омад».

Насрониён қабул надоштанд, ки Исо (ъ) бо илқои калима ва рўҳе аз ҷониби Худо ба домони Марям ба вучуд омада бошад. Онҳо Худоро – паноҳ ба Ё – падари Исо мегуфтанд ва ҳамон бе падар ба дунё омадани ўро далели писари Худо буданаш медонистанд. Қуръони карим бо овардани далели мантиқӣ ва ҳисси (бо зарфиятҳои ақлии инсон даркшаванда)-е онҳоро ба хатои фикрӣ ва инхирофи эътиқодиашон мутаваҷҷеҳ месозад.

Ростӣ, агар офариниши Исо (ъ) аз сӯи Худо ба он сурати мўъҷизавӣ аҷобате дошта бошад, пас офариниши Одам (ъ) аз он аҷибтар мебошад. Зеро агар Худованд Исо (ъ)-ро бе падар ва танҳо ба василаи модар ба дунё оварда бошад, пас Одам (ъ)-ро бе падару модар, яъне аз хок офаридааст. Вақте офариниши мўъҷизавии Одам (ъ) наметавонад барои фарзанди Худо буданаш далел гардад, пас андешаи инсон чӣ гуна инро мепазирад, ки Исо (ъ) писари Худо аст? **Намунаи Исо дар назди Худо бе ҳеч шакке, ба монанди намунаи Одам мебошад, ўро**

аз хок офарид, он гоҳ ба ӯ гуфт: Пайдо шав! Вай дарҳол ба вучуд омад.

Худои таъоло дар ин оят таъкид менамояд, ки офариниши аввалин инсон – падари башарият Одам (ъ) – ба сурати мўъчизавӣ ва аз хок ба амал омадааст ва амалияи офариниш бар асоси ҳикмати азалии Худованд тайи марҳалаҳои паёпае анҷом гирифтааст. Оятҳои гуногуне ба баёни амалияи халқи Одам (ъ) пардохта, ҳафт марҳалаи офариниши ӯро ба таври дақиқ зикр намудаанд:

- 1- Хок аввалин унсур ва моддаи хомро дар офариниши Одам (ъ) ташкил медиҳад, ба ин маъно, ки Худованд офариниши ӯро аз хок шурӯъ намудааст. Оятҳои 59-уми сураи Оли имрон, 37-уми сураи Каҳф, 5-уми сураи Ҳач, 20-уми сураи Рум, 11-уми сураи Фотир ва 67-уми сураи Ғофир ин воқеъиятро баён менамоянд. Расули ақрам (с) дар ин бора мефармояд: *«Худованд Одамро аз мушти хоке, ки онро аз тамоми рӯи замин гирифт, халқ намуд, бинобар ин, фарзандони ӯ ба андозаи рӯи замин омада, баъзе аз онҳо сурхпӯст, сафедпӯст, сиёҳпӯст ва дар миёни он ва баъзе аз онҳо хабиб (налид), пок ва дар миёни он ҳастанд».*[\[10\]](#)

- 2- Гил ва он аз лойи шўрида (сиришта) иборат аст, яъне пас аз он он хок бо об сиришта шуд ва ба гил табдил ёфт. Оятҳои 2-юми сураи Анъом, 12-уми сураи Аъроф, 7-уми сураи Саҷда, 71-ум то 76-уми сураи Сод ва 61-уми сураи Исро ба ин марҳалаи офариниши Одам (ъ) ишора менамоянд.
- 3- Сулола (навъ)-е аз гил, яъне он гоҳ аз миёни гили ба вучудодада бехтарин қисмат ва навъи он барои офариниши Одам (ъ) интихоб ва баргирифта мешавад. Ояти 12-уми сураи Муъминун ин марҳаларо бозгў намудааст.
- 4- Гили часпак ва ё қайш ва баҳамчаспида, яъне то ин марҳала аносири таркиби гил чунон ба ҳам омехта ва сиришти он расида буд, ки аз он гилмояи Одам (ъ) ба таври комил ба вучуд оварда шуд. Ояти 11-уми сураи Соффот ин воқеъияти илмиро баён медорад.
- 5- Сафоле аз лойи сиёҳи бадбўй, яъне пас аз муддате рангу бӯи он гили расида тағйир хўрда, ба гили сиёҳи бадбўе табдил меёбад ва дар ин марҳала пас аз ниматаровидани об ва рутубати таркиби гил аз он сафоли ниматамоме сохта мешавад. Оятҳои 26-ум, 28-ум ва 33-юми сураи Ҳичр ба ин марҳалаи офариниши Одам (ъ) ишора менамоянд.

- 6- Сафоле ба монанди фаххор (фарфор), яъне сафоли расида ва комил. Ояти 14-уми сураи Арраҳмон ба ин марҳалаи халқи Одам (Ъ) ишора менамояд.
- 7- Дамидани рӯҳ ин марҳала охирин марҳалаи офариниши Одам (Ъ) мебошад, ки пас аз тай шудани марҳалаҳои қаблӣ ва ба таври комил сохта шудани колбад (ҷасад)-и хокии ӯ сурат мегирад. Дар ин марҳала Худои таъоло дар колбади хокии Одам (Ъ) рӯҳ медамад ва он ба мавҷуди зинда ва дорои нерӯи зехну идрок табдил меёбад. Рӯҳ яке аз амрҳо ва ё сохтори хоси Худовандӣ мебошад, ки башарият ҳанӯз дар бораи он, чуз ба ҳамон андозае, ки дар Қуръон ва суннат дар бораи он хабар дода шудааст, маълумоте надорад. Рӯҳ мояи асли ва сирри ҳаёт аст, ки бо дамидани он дар колбади Одам (Ъ) ҷаҳише дар навъи офариниши ӯ ба вучуд омад ва ӯ аз маҷмӯъаи аносири бечон ва беҳаракат ба инсонии зинда табдил гардид.

Яъне дар ибтидо хоки рӯи замин, ки Одам (Ъ) аз он офарида шудааст, дар натиҷаи бориши зиёд ба гил табдил ёфта ва Худованд барои офариниши ӯ навъи хосеро аз миёни гилҳои гуногун бармегузинад. Пн навъи гил пас аз муддате ба шакли

гили часпак ва ё қайш ва баҳамчаспида меदारояд ва охиста – охиста тағйири бештаре меёбад ва ба худ ранги сиёҳча ва бўи бад мегирад. Саранҷом, Худованд аз он гили сиёҳранги бадбӯӣ сафоли хоме омода месозад ва он пас аз таровидани комили об ва рутубаташ ба сафоле ба монанди фаххор табдил меёбад ва дар охир ба он рӯҳ медамад ва ҳамин тавр пас аз чандин марҳала Одам (ъ) офарида мешавад.

Қуръони карим дар оятҳои 61-уми сураи Худ, 55-уми сураи Тоҳо, 32-юми сураи Наҷм ва 17-ум ва 18-уми сураи Нӯҳ ба таври умумӣ ба тамоми ин марҳалаҳои офариниши инсон аз замин ишора менамояд.

Шоёни зикр аст, ки амалияи офариниш дар абъоди сегонаи он: офариниши коинот, офариниши ҳаёт ва офариниши одам комилан аз умури ғайб буда, башарият дар замони халқи ҳеч чизе аз он вучуд надошт. Худои таъоло дар ин бора мефармояд: **«Онҳоро на дар офариниши осмонҳо ва замин ва на дар офариниши худашон шоҳид насохтаам ...».**[11]

Пас инсон танҳо аз ду роҳ: яке иктишофоти илмӣ ва дигаре ҳақоиқи илмие, ки дар Қуръон ва суннат ба онҳо ишора шудааст, метавонад ба дарки ҳақоиқи офариниш даст ёбад. Аллоҳ таъоло бо раҳмати фароғири хеш дар қабатҳои сангии замин, дар

сафҳаи паҳновари осмон ва дар вучуди худи инсон шавоҳид ва нишонаҳои даркшавандаеро аз осори офариниш боқӣ гузоштааст, ки инсонро дар арсаи омӯзишҳои гуногуни илмӣ бо така бар имкониятҳои маҳдудаш кӯмак менамоянд ва дар бисёр мавридҳо ўро ба бозёфтҳои нисбие ноил месозанд, вале ин дастовардҳо дар ғиёби баёноти илмӣ ва ба дур аз ифодаҳои ҳадафманди Қуръон ва суннат ҳамчунон ноқис ва нотамом боқӣ мемонанд.

Бинобар ин, Қуръони карим дар чандин оят мардумро ба андешидан дар чигунагии офариниши осмонҳо ва замин ва ба тааммул дар осори қудрати хеш дар вучуди худашон фаро меҳонад.

Амалияи марҳала ба марҳалаи офариниш дар абъоди сегонааш, ки замони ниҳоят тўлониеро дар умри коинот, замин ва ба вучуд омадани ҳаёт дар рӯи он дар бар гирифтааст, баъзе кофирон ва марокизи илмиро ба эълони назарияи тақомули органикие телла дод, ки ба моддияти маҳзи нахустин мавҷуди олам фаро меҳонад. Бар асоси ин назария ҳаёт барои аввалин бор дар рӯи замин дар зери таъсири нурҳои офтоб дар лой ва минтақаҳои ботлоқии сатҳи он худ ба худ ва бе ҳеҷ барномаи қаблие ба вучуд омадааст ва пас аз он дар натиҷаи тақомули кўр-кўрона ба дараҷаи инсон – ин мавҷуди рушдёфта расидааст.

Онҳо айнан аз ҳамон чизе, ки ҳастӣ ва вучуди осори кудрати Худовандро дар чаҳони офариниш ба исбот мерасонад, бардоштҳои маъқус ва натоиҷи илман нодуруст гирифтаанд. Аммо сохтори печидаи ҳуҷайраи зинда, фӯзолиятҳои табиӣ, химиявӣ ва органикии он ва таркиббандии дақиқи коди виросатӣ ва ё ДНК-и инсон ва дигар мавҷудоти зинда он назарияро ба он шакл комилан рад менамоянд.

Молекулаи протеинӣ, ки хишти бинои ҳуҷайраи зиндаро ташкил медиҳад, сохтори мураккабе дорад, ки аз молекулаҳои бист навъ аминокислотаҳо ба вучуд омадааст ва ҳар навъи онҳо ба шакли хосе тартиббандӣ шуда, бо нисбатҳои дақиқ ва мушаххас ва дар зимни пайвастиҳои химиявие ба якдигар пайваст шудаанд. Ин ваҳдати умумии навъҳои гуногуни аминокислотаҳо дар таркиби молекулаи ҳуҷайра пайвастигии пептидӣ (Peptide Bond) ва ё ҳазмӣ (табдилдиҳандаи маводи ғизоӣ ба маводи органикӣ) меноманд ва тамоми бист навъ аминокислотаҳо, ки таркиби протеини ҳуҷайраҳои ҳамаи мавҷудоти зиндаро ба вучуд овардаанд, як гурӯҳро ташкил медиҳанд, ки онро гурӯҳи алфа (Alpha Type) меноманд.

Болотар аз ин, таркиби молекулаи аминокислота, ки аз шаш унсур (элемент)-и асосӣ: карбон, гидроген, оксиген, нитроген, кибрит (сулфат) ва фосфор иборат

аст, сохтори печидаеро ба вучуд овардааст, ки танҳо интихоби ин шаш унсур аз миёни яксаду чанд унсури мавҷуд дар табиғат ба ҳайси асоси бинои он дурустии назарияи эволюсияи органикиро ба он маъно ба зери суол мебарад.

Вақте мебинем, ки зарраҳои таркиби аминокислотаҳо дар ҳуҷайраи тамоми мавҷудоти зинда аз рост ба чап ҷойгир ва тартиббандӣ шудаанд, вале онҳо ба муҷарради фавти мавҷудоти зинда тартиби ҷойгиршавии худро фавран аз чап ба рост бо ҳамон нисбатҳои собит тағйир медиҳанд, печидагии ин сохтори плоҳӣ – таркиби молекулави ҳуҷайраҳо бароямон бештар равшан мегардад ва ин воқеъияти айни бароямон илман собит месозад, ки ҳама бар асоси барномаи дақиқ ва қаблан тарҳрезӣшудае ба вучуд омада, масири худро дар зиндагӣ идома медиҳанд. Шояд зикр аст, ки ин тағйири тартиби ҷойгиршавии зарраҳои таркиби аминокислотаҳо пас аз вафот барои муайян сохтани лаҳзаи фавти мавҷуди зинда мусоъидат менамояд.

Зарраҳои молекулави таркиби аминокислотаҳо ҳатто дар таркиби молекулаҳои протеиние, ки ҳуҷайраи зиндаро ба вучуд меоваранд, низ ба тартиби аз рост ба чап ҷойгир шудаанд, вале тартиби ҷойгиршавии онҳо дар таркиби нуклеарҳо (Nucleatides) ва ё навидаҳо, ки рамзҳо ва аломатҳои

кoди виросатиpo муайян менамоянд, аз рост ба чап мебошанд. Ин ҷост, ки Худованд дар ояти баъдӣ мефармояд: **«Ин ҳамон ҳақиқатест, ки аз ҷониби Парвардигорат баён гардидааст, пас (ҳеҷ гоҳе) аз шаккунандагон набош».**

Ваҳдати ҷомеаи башарӣ дар асли инсонӣ

«Эй мардум, аз он Парвардигоратон тақво намоед, ки шуморо аз як нафс офарид ва аз он ҳамсарашро низ ба вучуд овард ва аз онҳо мардону занони бисёреро паҳн намуд ва аз он Худое тақво намоед, ки якдигарро бо Ё суол менамоед ва аз (қатъи пайванди) хешовандон бипарҳезед, ки Худо ҳатман бар шумо рақиб ва нозир аст».

Қуръони карим дар ин оят тамоми ҷомеаи башарӣ ва ҳамаи мардумро мавриди хитоб қарор дода, барои эҷоди ҳисси навъдӯстӣ, отифаи нек ва таҳкими робитаҳои инсонӣ онҳоро ба тақвои Парвардигор фаро меҳонад ва ба ваҳдати асли инсонӣ ва сарчашмаи пайдоиши насли худ тазаққур медиҳад ва ҳамин тавр дар қалби онҳо ин нуктаи дақиқ ва ҳақиқати илмиро ҷой медиҳад, ки ҳамбастагии инсонӣ ва ҳисси навъдӯстӣ дар миёни афроди ҷомеа дар меҳвари ваҳдати асли инсон вақте ба вучуд меояд ва натоиҷи неки худро медиҳад, ки ба офаридгори худ ва эҷодгари насли инсон ба ин раванди тақомули тадриҷӣ эътироф ва тақвои Ёро пеша намоянд.

Қуръони карим дар ин оят яке аз усули эътиқодии псалом, яъне баргашти сарҳалқаи насли инсон ба як нафс ва инкишофи минбаъдаи он аз

ҳамин сарчашмаи офариниширо бори дигар мавриди таъкид қарор медиҳад ва дар зимн ба онҳо ёдовар мешавад, ки ба пайвандҳои хешовандие, ки дар тӯли таърих дар миёни афроди ҷомеа ба вучуд омадаанд, эҳтиром бигузоранд ва аз қатъи ин робитаҳо бипарҳезанд. Зеро Худованд бар тамоми аъмолу рафтори онҳо назорат дорад ва мебинад, ки чӣ қасоне бар хилофи суннатҳои иҷтимоӣ ва он қонунҳое, ки Худо ба таври табиӣ дар ниҳоди ҷомеаҳои башарӣ гузоштааст, рафтор мекунад. Хуб равшан аст, ки вақте инсон бар асоси меъёрҳои дини Худо рафтор накунад, дигар ҳарчи анҷом медиҳад, бар хилофи суннатҳои ҷамъӣ буда, дар муқобили тақвои Парвардигори хеш қарор мегирад.

Худованд дар ин сура дар бораи ваҳдати инсонӣ, ваҳдати хонаводагӣ ва ваҳдати имонӣ дар байни тамоми мӯъминон бо сарҳат суҳан меғӯяд ва дар ин оят дар бораи ваҳдати асли инсонӣ суҳан ба миён омадааст.

Дар ин оят чӣ тавре мушоҳида мешавад, Худованд мардумро ҳам ба тақвои худ ва ҳам ба набуридани пайвандҳои хешутаборӣ амр менамояд ва бо зикри нуктаи дуҷум аҳамияти ниғаҳ доштани пайвандҳои хешовандиро дар ҳаёти иҷтимоӣ мардум ёдовар мешавад.

Парҳез аз қатъи пайвандҳои хешутаборӣ дар зимни тақвои плоҳӣ шомил мебошад, вале ба назар мерасад, ки он барои ду амр дар ин ҷо ба таври ҷудогона зикр ва мавриди таъкид қарор гирифтааст. Аввал он ки силаи раҳм ва васли робитаҳои хешовандӣ дар эҷоди ҳисси навъдӯстӣ, таҳкими пояҳои иҷтимоӣ дар миёни қишрҳои гуногуни мардум ва густариши амну суботи маънавӣ ва рӯҳӣ нақши босазое дорад, вале бо вучуди ин ҳама аҳамият падидаи қатъи силаи раҳм ва тарки пайвандҳои хешутаборӣ дар миёни мусалмонон хеле зиёд воқеъ мешавад, ки он чунин тазаккуреро тақозо мекард. Дуюм он ки барпо доштани сатҳи баланди муносибатҳои ҳамқавмӣ ва васли пайвандҳои хешутаборӣ дар ростои ҳадафҳои олиии паёмҳои қуръонӣ қарор дошта, муҳимтарин асос ва таҳдоби ваҳдати башарие, ки дар ибтидои сура зикр гардидааст, ба шумор меравад.

Ҳамин аст, ки дар таълимоти дини Ислом бо шеваҳои гуногун ба васли ин пайвандҳо таъкид шуда, қатъи силаи раҳм аз гуноҳони бузург доништа шудааст. Паёмбари акрам (с) мефармояд: *«Раҳмати Худованд бар он қавме, ки дар миёни онҳо қатъкунандаи силаи раҳм вучуд дошта бошад, нозил намешавад»*^[12] ва дар ҳадиси дигаре мефармояд: *«Қотеъи силаи раҳм ба бихиштан намеравад»*.^[13]

Гузашта аз ин, васли пайвандҳои хешутаборӣ ва сили раҳм барои инсон кушодаризқӣ, дарозумрӣ ва баракоти дигареро дар зиндагиаш ба бор меоварад. Расули акрам (с) мефармояд: *«Касе дӯст дорад, ки дар ризқу рӯзиаш фарохӣ ва дар умраш дарозӣ ба вуҷуд ояд, пас сили раҳм намояд»*.^[14]

Ин оят аз ҷумлаи оятҳои кавнӣ ва дорои ишораҳои илмӣ мебошад ва барои аввалин бор назарияи ваҳдати башариро дар асли инсонӣ ба таври илмӣ пешниҳод ва таъкид намудааст. Бар асоси баёни ин оят асли тамоми башарият ба ҷадд (бобо)-и аввалини онҳо – Одам (ъ) бармегардад ва ба ин нукта низ равшанӣ меандозад, ки ҳамсари ӯ Ҳавво низ аз ҳамон нафс ва асле офарида шудааст, ки тамоми башарият аз он ба вуҷуд оварда шудааст.

Одам (ъ) – аввалин падари башарият – бар асоси баёни қуръонӣ ба тариқи табиӣ ва равиши маъмулие, ки барои афзоиши насли инсон ва таваллуди он вуҷуд дорад, яъне ба тариқи бордоршавии табиӣ ба дунё наомадааст, балки ӯро Худованди тавоно дар чорҷӯбаи қонунҳо ва бо равиши дигаре офаридааст. Офариниши ӯ тайи марҳалаҳои гуногуне сурат гирифта, ки башарият чизе аз онро шоҳид набудааст ва Қуръони қарим маҷмӯъаи он марҳалаҳоро дар ҷандин оят ба тартиб

баён доштааст, ки дар мавзӯи қаблӣ бот афсил баонҳо ишора шуд.

Чӣ тавре мушоҳида мешавад, дар ин оятҳо маҷмӯъаи мароҳили офариниши инсон пеш аз дамидани рӯҳ ба сурате баён гардидаанд, ки дар онҳо тақомули биофизикӣ ва биохимиявӣ одам ва ҳамзамон тағйиротҳои гуногуни иқлимӣ, дигаргуншавиҳои давраӣ ва зина ба зина мусоъид гардидани кураи замин барои ҳаёти ҷонварон, аз ҷумла инсон, ба таври равшане ифода ёфтаанд.

Пас аз тайи марҳалаҳои қаблӣ ва омода гардидани бинои ҷисми одам бо дамидани рӯҳ дар он ҷаҳиши дигаре ба вучуд меояд ва ӯ ба сурати одами зинда марҳалаи нави ҳаёти биологии худро шуруъ менамояд.

Аз назари илмӣ хуб равшан аст, ки Одам (ъ) дар марҳалаи қабл аз дамидани рӯҳ аз ҷиҳати биохимиявӣ ба андозае рушд ва тақомул ёфта, ки он колбад қобилияти дамида шудани рӯхро дар худ пайдо намудааст. Дамидани рӯҳ бошад, дар он ба таъбироти илмӣ ҷаҳиши тозае ба вучуд оварда, онро ба сурати нави хос ва мавҷуди мустақиле вориди арсаи ҳаёт намудааст.

Илмҳои риштаҳои дахлдор имрӯз ҳам сайри тақомули тадриҷии мавҷудотро дар низоми

офариниш ва ҳам ҷаҳишҳои хос ва марҳалаҳои комилан наvero дар пайдоиши мавҷудоти олам собит намудаанд.

Қуръони карим офариниши ҳамсари Одам (ъ) – Ҳавворо низ ба тариқи ғайри маъмулӣ ва аз ҳамон нафс ва асле зикр намудааст, ки башарият аз он офарида шудаанд, яъне Ҳавво низ ба тариқи ғайри табиӣ аз Одам (ъ) ба вучуд оварда шудааст. Расули Худо (с) дар ин бора мефармояд, ки: *«Нисбат ба закон хайрхоҳ бошед, Зеро зан аз қабурға офарида шудааст ва қачтарин ҷои қабурға болои он аст. Вақте бихоҳӣ онро рост намой, онро мешиканӣ, вале агар аз ӯ баҳра гирӣ, аз вай ҳамон гуна қач баҳра мегирӣ»*.^[15]

Тариқи табиӣи пайдоиш ва афзоиши ҳайвоноти аз ҷиҳати биологӣ рушдёфта, ба мисли одам бордор гардидани ҷинси модина ва пас аз гузаштани давраи комили ҳомилагӣ вазъ намудани он аст, вале ҷӣ тавре Қуръони карим ба таври қатъӣ баён намудааст, худи Одам (ъ) – нахустин падари башарият дар зимни қонунҳои эъҷози Илоҳӣ аз хок офарида шудааст ва ҳамсараш Ҳавво низ дар зимни қонунҳои эъҷози плоҳӣ, вале на мустақиман аз хок, балки аз қабурғаи Одам (ъ) – асли нахустин – офарида шудааст.

Аз назари илмӣ афзоиши мавҷудоте, ки дар сатҳҳои поинтари инкишофи биологӣ қарор доранд, ба монанди растаниҳо ба тариқи навъӣ, яъне буридани қисмате аз бадана (тана) ва ё қаламчаи он низ вучуд дорад ва он дар сатҳи ҳаёти мавҷудоти ботаникӣ тариқи табиъӣ ба шумор меравад. Вале он барои афзоиши насли инсон ғайри табиъӣ буда, Ҳавво ба сурати эъҷоз аз паҳлӯи Одам (ъ) ба вучуд оварда шудааст. **«Ва аз ҳамон нафс ҳамсарашро ба вучуд овард».**

Назари ҷумҳури муфассирон он аст, ки Ҳавво пас аз дамидани рӯҳ дар колбади Одам (ъ) ва пеш аз даромадан ба ҷаннат аз паҳлӯи чапи вай офарида шудааст ва инро ифодаҳои ибороти қуръонӣ низ таъйид менамоянд, зеро ниёз ба чуфт ва ҳамсар вақте барои Одам (ъ) пеш омад, ки вай ба сурати мавҷуди зинда даромада буд ва дуҷум, он ки Қуръон бо сароҳат мефармояд, ки Худо ўро аз ҳамон нафс ба вучуд овард ва маълум аст, ки пеш аз дамидани рӯҳ дар колбади Одам (ъ) ба вай нафс гуфта намешуд.

Бар асоси таълимоти Ислом ҷомеъаи башарӣ бар пояи асли ваҳдати инсонӣ бино ёфтааст ва пас аз он дар ин оят ба асли дигаре – бунёди хонавода – низ ишора шудааст, ки он ҳам дар зимни паёмҳои қуръонӣ ва аҳкоми шаръӣ аз ҷойгоҳ ва аҳамияти ҳосе бархӯрдор мебошад. Ин асл дувумин асоси

иҷтимоъие аст, ки Худованд пас аз офариниши Одам (Ъ) онро ба вучуд оварда ва насли башарро аз домони он дар ҷаҳон паҳн намудааст.

Мавқеъи эътиқодии аҳли суннат он аст, ки пеш аз Одам (Ъ) – падари башарият – дигар ҳеҷ махлуқе бо номи одам ва бо сифатҳои ӯ офарида нашудааст ва он ривоятҳое, ки ба офариниши наслҳое бо номи одам пеш аз Одам (Ъ) – падари башарият – ишора мекунанд, аз назари онҳо носоҳеҳ ва мавзӯъ мебошанд.

Ҳайз аз дидгоҳи Қуръон ва илм

«Ва туро аз ҳайз мепурсанд. Бигӯ: Он азо (палидӣ ва нохушиё) аст, пас аз занҳо дар муддати ҳайз канора пиред ва ба онҳо наздикӣ нанамоед, то он ки пок гарданд. Вақте пок гаштанд, пас аз ҳамон ҷое, ки Худо шуморо амр намудааст, бо онҳо наз-дикӣ намоед. Худованд, ҳатман тавбакорон ва покпиронро дӯст медорад».

Қуръон дар идомаи ислоҳи муносибатҳои хонаводагӣ ва таҳкими пояҳои иҷтимоӣ оила ба баёни мавзӯи ҳайз ва мушоирати болини зану шавҳар мепардозад. Яҳудиёро одат буд, ки вақте занонашон ҳайз мидиданд, аз ҳар гуна муносибатҳои оилавӣ, нишасту бархост, хӯрду хӯрок ва ҳусни мушоиат бо онҳо худдорӣ мекарданд ва онҳоро дар хоначаи хурд ва ё гӯшае аз ҳавли то поёни давраи ҳайзашон ҷудо (ва ба истилоҳи имрӯза карантин) мекарданд.^[16] Яъне онҳо занро дар ҳолати ҳайз палид ва нопок дониста, бо шиддат аз вай канорагирӣ мекарданд. Пн рафтори носолими иҷтимоӣ, ки ҳатман аз хурофотҳои эътиқодии онҳо сарчашма гирифтааст, дар ҳаёти пайрвони баъзе тамаддунҳои дигари бостонӣ, ба монанди юниён, румиён ва мисриён қадим низ вучуд доштааст. Онҳо бинобар эътиқодоти хурофии хеш қувваҳои бадиرو

сабабгори осебрасӣ ва пайдоиши ҳайз дар занон медонистанд.

Урфу одоти мардуми яҳуд дар зиндагонии арабҳои Мадина ва атрофи он то зуҳури пслон хеле таъсир гузошта буд, аз ҷумла ҳамин эътиқоди онҳо нисбат ба занони ҳайздида ва тарзи муносибаташон бо онҳо дар давраи узри моҳона асароти манфии худро дар ҳаёти арабҳои он ҷо бар ҷой гузошта буд.[17] Пн буд, ки мусалмонон дар бораи аҳкоми ҳайз, муъоширати одии инсонӣ ва ҳамчунин омезиши ҷинсӣ бо онҳо дар он давра аз Расули Худо (с) пурсиш ба амал оварданд. Худованд дар ҷавоби онҳо фармуд, ки ҳайз хуни палид буда, он давра ҳолати осебпазирии ҷисмӣ ва равонии зан ба шумор меравад. Пас аз муъошират ва омезиши ҷинсӣ то поёни муддати давраи ҳайз аз онҳо канорагирӣ намоед ва то пок нагарданд, бо эшон наздикӣ ва ҳамбистарӣ нанамоед. Вақте аз ҳайз пок гаштанд ва ғул гирифтанд, пас аз ҳамон ҷое, ки Худо шуморо амр намудааст, яъне аз роҳи пеш ба онҳо наздикӣ намоед.

Дар Саҳеҳи Муслим дар бораи сабаби нузули ин оят ривоят шудааст: «Яҳудиён одат доштанд, ки вақте зане дар байни онҳо ҳайз медид, бо вай ҳамтаъомӣ ва дар хонаҳо ҳамзистӣ намекарданд. Саҳобогон дар ин бора аз Расули Худо (с) савол

намуданд. пн чо буд, ки ояти боло нозид гардид, он гоҳ Расули Худо (с) фармуд: *«Ба ҷуз ҳамхобогӣ дигар ҳама гуна муносибатро бо онҳо анҷом диҳед»*.^[18]

Агар то замони ба даст овардани шинохти дуруст ва маълумоти кофӣ дар ин бора ба хатоҳо ва иштибоҳоте дар муъошират бо занонатон роҳ дода бошед, ба сӯи Худо бозгашт ва тавба намоед ва пас аз ин аҳкоми Худовандро дар боби одоби дурусти муъошират бо онҳо муроёт намоед. **Туро дар бораи ҳайз мепурсанд. Бигӯ: Он палидӣ (ва ҳолати осебпазирист). Пас дар (муддати) ҳайз (аз омезиши чинсӣ) бо занон канорагирӣ намоед ва ба онҳо наздикӣ нанамоед, то он ки пок гарданд. Вақте пок гаштанд, пас аз ҳамон ҷое, ки Худо шуморо амр намудааст, ба онҳо наздикӣ намоед. Худованд ҳатман, тавбакорон ва покчиёнро дӯст медорад.**

Чӣ тавре мебинем, Худованд дар давраи узри моҳонаи занон танҳо ҳамбистарӣ ва баҳрагирии чинсиро аз онҳо манъ намудааст, вале дигар муносибатҳои оилавӣ ва ҳар гуна муъоширати инсониро бо онҳо мусбат арзёбӣ намудааст. Оиша (р) мефармояд, ки: *Сари Расули Худо (с)-ро мешустам, дар ҳоле, ки ман дар ҳайз будам ва дар канори ман нишаста Қуръон мехонд ва ман дар ҳолати ҳайз будам*.^[19] Дар ҳадиси саҳеҳ аз Оиша (р)

омадааст, ки фармуд: *Ман дар ҳолати ҳайз (гоҳо) устухонеро мехоидам, синас онро ба Паёмбар (с) меодам. Он Ҳазрат (с) даҳонаширо дар ҳамон мавзеъе мегузошт, ки ман даҳони худро гузошта будам. Нӯшобое менӯшидам ва зарфро ба он Ҳазрат (с) меодам. Ӯ даҳонаширо (дуруст) дар ҷое мегузошт, ки ман лаб ниҳода будам.*[20]

Ҳамчунин аз ривоятҳо собит мешавад, ки бӯсу канор ва дигар васлатҳои занонашавҳарӣ, ба ҷуз омезиши ҷинсӣ, ҳама ҷоиз ва биломонӣ мебошанд.

Дар Ғарби ба истилоҳ мутамаддин баъзе донишмандон дар зерӣ таъсири эътиқодоти хурофотӣ ва ривоятҳои асогирии тамаддунҳои бостон барои исботи палидии хуни ҳайз ва хатари зан ба ҷомеа дар аснои узри моҳона корро ба лабораторияҳо ва марокизи озмоишгоҳӣ кашида, хуни ҳайз ва ҳамчунин занро дар аснои давраи моҳона зараровар, захролуд ва ҳатто барои муҳити зист хатарнок эълон карданд. Ҳама мавқеи нодуруст ва изҳороти ғайривоқеъбинонаи онҳо то солҳои 50-уми асри гузашта ҳамчунон идома дошт. Моҳт (МАСНТ) соли 1943 м. эълон намуд, ки дар таркиби луб, арақ ва хуни занони ҳоиз маводи захронокеро кашф намудааст, ки растаниҳои киштшударо аз нумӯ бозмедоранд ва бархӯрд ва наздикии вай (зани ҳоиз) ба сабзавот ва гулҳо сабаби пажмурдагӣ ва

хушкидани онҳо мегардад.[21] Чорч Фон Шмейс (SMITH. G. V) ва Олев Вотексон Шмейс (SMITH. O. W.) солҳои 1940-50 м. эълон доштанд, ки ҳайвоноти озмоишшуда дар натиҷаи тазриқ (ворид кардан)-и андаке аз хуни ҳайз ба ҷисми онҳо, ки он ҳам пас аз таҳфифи шиддати он бо оби муқаттар сурат гирифт, вафот карданд.[22]

Аз сӯи дигар, дар миёни миллатҳои ғайри мусалмон, ба хусус пайравони тамаддуни Ғарб, фарҳанги бибандуборӣ ва лаззатҷӯӣҳои серинопазири ҷинсӣ имрӯз ба ҷое расидааст, ки аз анҷоми равобити маҳрамонаи ҷинсӣ бо занон ҳатто дар ҳолати ҳайз худдорӣ намеварзанд ва баръакс, ин вазъи заъфи ҷисмонӣ ва ҳолати номутаодили равонии занонро барои сертар намудани майлҳои шаҳвонии худ беҳтарин фурсат мешуморанд. Аксарияти донишмандони ғарбӣ ҳампои ин мавҷи лаззатҷӯӣҳои ҷинсӣ назари муаллифи англис Љефкот (JEFFCOATE)-ро дар ин маврид, ки соли 1967 м. дар китоби «Асоси бемориҳои занон» зикр намудааст ва яке аз сарчашмаҳои аслии барои тамоми кормандони соҳаи тиб дар ин бахш ба шумор меравад, иброн медоранд. Ба андешаи онҳо ҳайз ҳеҷ гуна хатареро на барои зан ва на барои мард ба ҳамроҳ надорад ва зану шавҳар, агар ба бемории сироятии дигаре гирифтадор набоянд, метавонанд дар аснои давраи ҳайз бо ҳам алоқаи ҷинсӣ намоянд.[23]

Дар ин оят бори дигар усули эътидолгарой ва миёнарави (васатият)-и оини Ислом дар муъошират бо занон ҳам барои мардуми он замон ва ҳам барои тамоми ҷомеаи башарӣ дар ҳамаи даври замонҳо мавриди таъкид қарор гирифтааст. Аз як тараф, ҳайзро азо (нопок ва ҳолати осебпазирии зан) ба шумор оварда ва аз тарафи дигар, онро як раванди одӣ ва ҳолати физиологие донистааст, ки бар духтарони одам ва ҷинси занон навишта шудааст. Оиша (р) ривоят мекунад, ки: *«Дар сафари ҳаҷ вақте ба (мавзеъе дар наздикиҳои Макка бо номи) Сараф расидем, ҳайз дидам. Расули Худо (с) бар ман ворид шуд ва дид, ки мегирям, нурсид чӣ мегирӣ? Магар ҳайз дидай? Гуфтам: Оре. (Вай бо дилдорӣ ва меҳрубонӣ) фармуд: ин корест, ки Худо онро бар духтарони одам навиштааст. Ба ҷуз тавофи хона дигар тамоми корҳои ҳаҷро анҷом бидеҳ».*^[24]

Қуръони карим барои ифодаи дақиқ ва илмии падидаи ҳайз калимаи «маҳиз»-ро ба кор бурдааст, ки ҳам худи ҳайз, ҳам вақти он ва ҳам мавзеъи онро ба ҳубӣ ифода мекунад. **«Туро дар бораи ҳайз мекурсанд, биғӯ: Он палидие аст, пас дар муддати давраи ҳайз аз (наздики ба мавзеъи ҳайзи) занон канорагирӣ намоед».**

Пас аз пешрафтҳои сареъи илми тиб дар асри бистум донишмандони соҳа баъзе хатарҳо ва зиёнҳои

муъоширати чинсӣ дар ҳолати ҳайзро кашф намуда, бори дигар муъҷиза будани Қуръонро таъйид намудаанд, зеро он чаҳордах аср пеш палид будани ҳайз ва бештар осебпазир гардидани занро дар аснои давраи ҳайз ба мардум хабар дода, мамнӯбияти муъоширати чинсӣ бо онҳоро дар ҳолати ҳайз ба ҳайси яке аз муҳимтарин қонунҳо дар заминаи муносибатҳои оилавӣ поягузори намудааст. Дар аҳодиси набавие, ки дар ин бора собит шудаанд, низ ба таври дақиқ ранг, бӯй ва баъзе хусусиятҳои дигари хуни ҳайз муайян гардидаанд, ки дар ин маврид эъҷози илмӣ ба шумор мераванд.

Ҳайз аз назари илмӣ як падида ва ё раванди физиологие мебошад, ки дар раҳми зани болиғ ва ҳайзбин дар ҳамоҳанги бо тухмдон ва дигар узвҳои таносулии ӯ дар давраи муайяне ба амал меояд. Сатҳи дохили раҳмро пардае пӯшонидаст, ки дар давраи покӣ рағҳои бузург ва мӯйрағҳои он бо хун тағзия ва пур мегарданд ва ғафсии он, ки дар ибтидо аз ним миллиметр камтар аст, ба панҷ ва пас аз он ба ҳафт ва ҳашт миллиметр мерасад. Дар тамоми ин давра аз як сӯ, ҳамеша бо гормонҳои ҳамл (бордорӣ) аз ҷониби тухмдон таъмин мешавад ва ҳамчунин барои бордор шудани он тухмхучайраҳое ба сӯяш партоб мешаванд. Зан ба таври комил ва хосатан раҳм (бачадон)-и ӯ аз назари физиологӣ барои қабули тухмхучайраи бордоршуда омода мегардад ва

ин майли фитриашро раҳм бо кашишҳои хосе дар қабати дохилиаш изҳор медорад.

Вақте то поёни давраи покӣ раҳм натавонист бордор шавад, тухмдон дигар ирсоли гормонҳои ҳамро, ки дар истилоҳи илмӣ бо номи прожестрон (Progesterone) [25] шинохта мешаванд, ба он қатъ менамояд ва дар натиҷа рағҳои хунгард низ фишурда мешаванд ва тағзияи пардаи дохили раҳм бо хун қатъ мегардад. Бар асари ин амалияи физиологӣ пардаи мазкур пажмурда ва рағҳои зерин он пора мешаванд ва хуни ҷамъшуда ба берун мебарояд. Хуни ҳайз вақте аз рағҳо ба раҳм мерезад, дар он ҷо лар мебандад, вале организм фаъолияти дигаре анҷом медиҳад ва бо ҷудо намудани хамираҳои анзим[26](Nucleases) хунро равон (моеъ) месозад. Бинобар ин, хуни ҳайз вақте аз бадани зан хориҷ мешавад, дигар ҳеҷ гоҳ лар намебандад.

Хуни ҳайз сиёҳтоб, гарм ва дорои бӯи хосе мебошад, дар таркиби он бар асоси амалиётҳои озмоишгоҳӣ илова бар маводи аслии резапораҳои хурди пардаи дохили раҳм низ дида мешавад.

Дар ин ҷо ба баъзе иктишофот ва тавсияҳои беҳдошти донишмандони илми тиб дар ин бора ишора менамоем, ки ба таври қатъӣ ҳақоқиқӣ қуръониро таъйид менамоянд:

- 1- Дар аснои давраи ҳайз, ки раҳм (бачадон)-и зан хуни чамъшудаи дохилашро ба берун мепартояд, он аз ҳар замоне осебпазиртар ва имкони ба вучуд омадани илтиҳоботи гуногун дар он бештар мегардад;
- 2- Раҳм ва дастгоҳи таносулии зан дар он вақт дар маърази ҳучуми ҳар гуна микробу вирусҳо қарор мегирад, зеро муҳити хунолуд барои пайдо шудани онҳо бештар мусоъидат мекунад.

Табибон ба мушоҳида расонидаанд, ки бактерия (паразит)-и трихоманос (*Trichomonas vaginalis*) дар аснои ҳайз чаҳор баробар афзоиш меёбад ва сабаби илтиҳоби дастгоҳи таносулии марду зан мегардад ва он танҳо аз тариқи муъоширати ҷинсӣ ба онҳо интиқол меёбад. Оморҳои тиббӣ нишон медиҳанд, ки аз 30 % то 50 % дарсади занони ғарбӣ ва аз 40 % то 60 % дарсади мардон дар он ҷо ба ин беморӣ ва ё паразит гирифта мебошанд;

- 3- Хуни ҳайз сабабгор ва ангезандаи бисёре аз бемориҳоро аз вучуди зан дур ва баданашро аз микробҳо пок месозад ва вақте бо вай дар ин ҳолат муъоширати ҷинсӣ сурат гирад, пеши роҳи хуруҷи онҳо гирифта мешавад;

- 4- Дар муддати давраи ҳайз агар аз як сӯ, вучуди баъзе бактерияҳои зараровар дар маҳбали зан афзоиш ёбанд, ҳамзамон бактерияҳои муҳофизатӣ, ки бо номи бактерияҳои асомонанди дудерлинӣ (Doderlen Bacilli) шинохта мешаванд, хеле кам ва дар ниҳоят тамоман дур мешаванд. Ин бактерияҳои дудерлинӣ дар зери таъсири гормонҳои тухмдон қарор дошта, бо таркиботи қандие, ки аз онҳо ҷудо мешавад, тағзия мешаванд. Бо ҳамоҳангии дақиқи физиологие дар байни раҳм ва тухмдони зан пеш аз шуруъи ҳайз ин гормонҳо хеле кам ҷудо мешаванд ва баръакс, дараҷаи ионокии кислотаи маҳбал аз ҳолати кислотагӣ ба ишқорӣ табдил меёбад ва дар натиҷа он бактерияҳо мемиранд ва ҳамроҳи хуни ҳайз аз маҳбали зан берун партофта мешаванд;
- 5- Ҳайз барои занон ҳарчанд як раванди табиғӣ ва физиологӣ бошад ҳам, вале ба таври пайваста ҳар моҳ аз даст додани миқдоре хун онҳоро дучори норасоии хун ва ё камхунӣ мекунад.
- 6- Ҳарорати бадани зан дар аснои ҳайз як дараҷа поин мефарояд, зеро амалия ва ё ҷараёни таҳвили маводи ғизоӣ ба энергияи зинда, ки

дар истилоҳи илмӣ бо номи мубодилаи модда дар организм ва ё метаболизм шинохта мешавад, хеле суст мешавад ва иқтидори қабули энергия дар бадани вай ба пасттарин сатҳ поин меравад.

- 7- Илова бар ин, имкони бурузи ҳар гуна мушкилоти равонӣ барои онҳо дар сурати анҷоми муъоширати ҷинсӣ дар аснои ҳайз зиёд аст, ки метавонад ба нафрат ва ҳатто ба ҷудоии онҳо аз якдигар бианҷомад. Зеро зан дар ҳолати ҳайз ба тиранафсӣ, афсурдарӯхӣ, камбардоштӣ ва тундмизочӣ дучор мешавад ва ин таҳаввулоти равонӣ ҳатман дар ақлу андешаи ӯ таъсир мегузорад ва вай дар ин ҳолат дар поинтарин сатҳи омодагӣ барои муъоширати ҷинсӣ қарор дорад. Бо дарназардошти ҳамин вазъи номутаъодили равонии зан дар ҳолати ҳайз Расули Худо (с) талоқ кардани занро дар аснои ҳайз наҳй кардааст.

Муддати идда

а) Ба ин тартиб, эъҷози дигареро дар таъйини муддати идда ба се ҳайз, ки дар ояти 228-уми сураи Бақара муқаррар гардидааст, мушоҳида менамоем. Машрӯбияти қонуни идда бо дарназардошти фавоиди иҷтимоӣ ва равоние, ки барои зану шавҳар ва фарзанди онҳо (дар сурати бордор будан) ва тамоми ҷомеа ба бор меоварад ва ё пайомадҳои ногуворе, ки дар ҳаёти минбаъдаи ин афрод аз онҳо пешгирӣ менамояд ва ҳамин тавр вобаста намудани он ба ҳолати физиологӣ ва раванди табиъие, ки ба таври давраӣ дар дастгоҳи ҳама, низоми таносулӣ ва умуман ҷисми зан мегузарад, бузургтарин эъҷоз ҳам аз назари илмӣ ва ҳам дар соҳаи қонунгузорӣ ба шумор меравад. Дар он тамоми ҳолатҳои равонӣ, иҷтимоӣ ва ҳатто физиологии марду зан ва ба таври табиӣ сарнавишти ояндаи ҷомеа дар назар гирифта шуда ва амнияти равонӣ, виросатӣ (генетикӣ) ва иҷтимоӣ марду зан ва фарзанди онҳо (дар сурати бордор будан) ва дар миқёси васеъ амнияти генофонди миллӣ бо беҳтарин вачҳ таъмин гардидааст.

Нуктае, ки аз ҷиҳати илмӣ тавачҷӯҳи муҳаққиқонро ба худ ҷалб мекунад, ин аст, ки чаро ба таври мушаххас се ҳайз муддати идда таъйин гардидааст, на камтар ва на бештар аз он. Имрӯз аз

чиҳати илмӣ собит шудааст, ки дар ибтидои давраи бордорӣ то моҳи сеюм имкон дорад, ки раҳми зан як ва ё ду бор ба сурати ҳайз хунеро аз худ берун намояд ва он ҳанӯз наметавонад нообистании ўро собит созад. Зеро вақте нутфаи ба ҳамомехта ва бордоршудаи марду зан дар раҳм қарор мегирад, дар он раванд ва ё амалияи тақсимшавӣ ва афзоиши ҳуҷайраҳо оғоз мегардад. Ин амалияро дар истилоҳи илмӣ тақсимшавии митозӣ (Mitosis division) меноманд.

Вақте ҳуҷайраҳо ба андозаи муайяне афзоиш меёбанд, ба ду гурӯҳ ва тӯда: ҳуҷайраҳои хоричӣи эмбриона ва ҳуҷайраҳои дохилии он тақсим мешаванд. Вазифаи ҳуҷайраҳои хоричӣ, ки дар истилоҳи илмӣ бо номи (Trophoblast) шинохта мешаванд, ҳам сохтани пардаи машина ва ҳам тағзияи тамоми эмбриона бо хун аст. Ин ҳуҷайраҳо барои дарёфти хун ба пардаи дохили раҳм мечаспанд ва дар он раҳнаҳо ва ё хуфраҳое эҷод менамоянд, ки боъиси берун омадани хун аз он мегардад ва раҳм ногузир ин хунро ба берун меронад. Таркиби ин хун аз хуни ҳайз хеле фарқ мекунад, зеро дар таркиби хуни ҳайз илова бар маводи аслии хун резапораҳои пардаи дохили раҳм зиёд ба чашм меҳӯранд, вале дар таркиби ин хун онҳо ниҳоят кам ҳастанд. Ин рӯйдод пас аз муддате, яъне дар рӯзҳои шашум ва ё ҳафтуми қарор гирифтани нутфаи ба ҳамомехта, ки дар

истилоҳи қуръонӣ ба он нутфаи амшоч ва дар истилоҳи илмӣ (Zygote) гуфта мешавад, дар раҳм (заҳдон) ба амал меояд.

Аз сӯи дигар, тухмдон барои таъмини ғизоӣ ва ниғаҳ доштани чанин дар зарфи се моҳ ба раҳм моддаи прожестрон ирсол менамояд ва дар аснои интиқоли ин моддаи органикӣ ба машина имкон дорад пастшавие дар нисбати ирсол ва ё интиқоли он ба амал ояд ва дар натиҷа бори дигар дар ин муддат дар раҳми зан хунравӣ ба мушоҳида расад. Ин ҳолат ҳаргиз маъноӣ онро надорад, ки зан обистан нащудааст. Аммо пас аз он тамоми ин ҳолатҳо барои зан пушти сар мешаванд ва бордор будан ва ё набудани вай ба таври дақиқ муайян мегардад. Агар бори сеюм ҳайз бинад, маълум мешавад, ки бордор набудааст ва покии раҳмаш аниқ мегардад, вале агар ҳайз набинад, бордории ӯ аниқ мегардад.

Бинобар ин, Қуръони карим се ҳайзро муддати иддаи зан муқаррар намудааст, то он барои ҳарду тарафи қазия ба таври дақиқ муайян гардад. Чӣ тавре мушоҳида мешавад, ин дастоварди илмӣ, ки ба пешрафтҳои илми тиб дар асри бистум рост меояд, ҳудудан пас аз сздаҳ аср аз нузули Қуръон кашф гардидааст ва он яке аз ишораҳои эъҷози илмии Қуръон ба шумор меравад.

б) Дар иддаи занони шавҳармурда, ки бар асоси ояти 234-уми ҳамин сура ба муддати чаҳор моҳу даҳ рӯз муқаррар гардидааст, ба ҳақиқати дигари илмие ишора шудааст. Ин ҷо низ нуктаи муҳимме, ки диққатро ба худ ҷалб мекунад, ин аст, ки вақте муддати иддаи занони талоқшуда ва ташхиси покии раҳми онҳо ба андозаи се ҳайз ва дар сурати ҳайзбин набудан, ба миқдори се моҳ муқаррар гардида бошад, пас чаро иддаи занони шавҳармурда ба муддати чаҳор моҳу даҳ рӯз таъйин гардидааст? Вақте дар муддати се ҳайз ва ё дар зарфи се моҳ бордории зан ва ё покии раҳми вай муайян гардад, пас як моҳу даҳ рӯзи дигар бар он афзудан дар ин ҷо чӣ ҳикматеро ифода менамояд?

Шоёни зикр аст, ки дар иддаи занони шавҳармурда танҳо ташхиси вазъи бордор будан ва ё набудани онҳо кифоя намекунад, балки муайян гардидани вазъи саломатӣ, яъне зинда будан ва набудани ҳамл низ зарур мебошад, зеро дар сурати зинда будани вай иддаи онҳо аз чаҳор моҳу даҳ рӯз ба вазъи ҳамл табдил меёбад. Пас ҳикмати ба муддати чаҳор моҳу даҳ рӯз муқаррар гардидани иддаи занони шавҳармурда дар он аст, ки дар охирҳои ҳафтаи нуздаҳум модар ҳаракатҳои ихтиёрӣ ва мустақилонаи ҷанинро ҳис мекунад. Пеш аз ин муддат ҳаракатҳои вай ба андозае кам ҳастанд, ки модар зинда будани ўро ҳис намекунад.

Паз аз гузашти чаҳор моҳу даҳ рӯз агар ҳаракати ҷанинро ҳис намояд, иддаи вай аз иддаи вафот ба иддаи вазъи ҳамл иваз мешавад, вале агар ҳаракати онро ҳис накунад, яқин мекунад, ки ҷанин дар шикамаш мурдааст. Он гоҳ барои исқоти он бо роҳҳои тиббӣ талош мекунад ва иддааш тағйир намехӯрад.

Муддате, ки Қуръони карим барои иддаи занони шавҳармурда тағйин намудааст, аз ҷумлаи эъҷози илмӣ ба шумор меравад, зеро дар он марҳалаи такомули халқи тамоми узвҳои ҷанин ва расидани он ба ҳадди ҳаракатҳои ихтиёрӣ ба таври дақиқ муайян гардидааст.

Донишмандон аз ҷиҳати илмӣ муайян намудаанд, ки давраи комили муддати ҳамл аз вақти бордоршавии тухмхучайраи зан 38 ҳафта (266 рӯз)-ро дар бар мегирад ва муддати миёндавраие, ки пас аз он модар ҳаракатҳои ихтиёрии ҷанинро ҳис мекунад, 119 рӯзро ташкил медиҳад ва бо сабабҳои гуногуне он метавонад то даҳ рӯз тафовут пайдо намояд.^[27]

Абрҳо аз назари Қуръон ва илми муосир

Қуръони карим дар ояти 164-уми сураи Бақара ба қонунмандихое ишора менамояд, ки бар пояи онҳо абрҳо дар миёни осмону замин дар масофа ва қабати фазои (атмосфери)-и муносибе ҷойгир шудаанд ва ақлҳои солихро ба мушоҳидаи низоми пайдоиш, тарокум ва анбошта шудани онҳо рӯи ҳам, бардоштани миллиардҳо метри мукааб об ва ба минтақаҳои гуногун расонидани он, бо ҳам бархӯрдани ду пораи бузурги он, пайдоиши раъду барқ ва ғайра даъват менамояд. **«...Ва дар абри мусаххар дар миёни осмону замин, ...дар тамоми ин падидаҳои офариниш барои мардуме, ки андеша намоянд, оятҳо (ва нишонаҳои қудрати Худо) вучуд доранд».**

Қуръони карим дар ин оят тавачҷӯҳи мухотабони худро ба чигунагии тасхири абр дар миёни осмону замин ва ба омӯзиши маҷмӯаи хусусиятҳо ва қонунмандихое ҷалб намудааст, ки мавҷудият, ҳаракат, хусусиятҳои физикӣ ва умуман низоми пайдоиш ва анҷоми вазифаи онро таъмин менамоянд. Дар се ояти дигар – оятҳои 43 сураи Нур, 48 сураи Рум ва 14 сураи Набаъ дар бораи низоми борон ва навҳои абрҳо гузориш додааст, ки ба пешрафтатарин бозёфтҳои илми ҳавошиносии муосир мутобиқат доранд.

Дар ояти 43-юми сураи Нур мефармояд: «Оё надидӣ, ки Худо абреро мефиристад, он гоҳ дар миёнаш ҳамбастагӣ ба вучуд меоварад (ва) сипас онро ба руком (анбошта)-е дармеоварад. Дар ин вақт оби боронро мебинӣ, ки аз байни он хориҷ мешавад ва аз кӯҳҳое (абрҳои кӯҳмонанде), ки дар осмон аст, жола фуруд меоварад, он гоҳ ба касе бихоҳад, онро мерасонад ва аз касе бихоҳад, онро бозмегардонад. Дурахшиши барқи он наздик аст, ки чашмҳоро бирабояд».

Қуръони карим дар ин оят дар зимни маҷмӯаи далолатҳои илмие, ки ба низоми пайдоиши борон, жола ва раъду барқ ишора менамоянд, ба пайдоиши навъе абрҳо низ ишора кардааст ва онро абри рукомӣ (анбошта) номидааст.

Дар ояти 48-уми сураи Рум бошад, ба навъи дигари абрҳо – абрҳои қабатдор ишора кардааст, он ҷо ки мефармояд: «Аллоҳ аст, ки бодҳоро мефиристад, пас абрро ба ҳаракат меоваранд, он гоҳ (Ў) чигунае бихоҳад, онро дар осмон паҳн месозад ва қабат-қабат мегардонад. Дар ин ҳол оби боронро мебинӣ, ки аз байни он берун меояд (ва) вақте онро ба касе аз бандагонаш, ки мехоҳад, бирасонад, онҳо хушҳол мегарданд».

Қуръони карим дар ин оят дар зимни ишораҳои илмие, ки ба ҳаракати бодҳо ва интиқоли абрҳо

далолат доранд, ба тарзи пайдоиш, паҳншавӣ ва ба қабатҳо тақсим шудани ин навъи абр ишора кардааст онро абри кисафӣ – қабатдор номидааст.

Дар ояти 14-15 сураи Набаъ ба навъи дигаре аз абрҳо – абрҳои мӯъсирот, яъне дорои эъсор (тундбод ва бӯрон) ишора кардааст, он ҷо ки мефармояд: **«Ва аз мӯъсирот (абрҳои бӯрозо ва боэъсор) оби сел ва борони пуршиддатеро фуруд овардем, то ба василаи он донаву набот (ғиёҳ) ва боғҳои баҳампечидае берун оварем».**

Қуръони карим дар ин оят ба навъи абри бӯронзо ва тунбодӣ ишора намуда, онро мӯъсирот – абрҳои боэъсор номидааст.

Коршиносони соҳаи ҳавошиносии ҷаҳонӣ низ абрҳоро аз ҷиҳати шакл ва сохтори дарунӣ ба се навъи асосӣ ҷудо карда ва мавқеи ҷойгиршавии онҳоро дар байни осмону замин ба се табақа тақсимбандӣ намудаанд:

а) абрҳои ғафс ва ё тудай, ки дар тақсимбандии ҳавошиносии ҷаҳонӣ ба онҳо Cumulus (Cu), ба русӣ кучевые облака ва ба форсӣ абри «пуштай» мегӯянд. Ояти 43-юми сураи Нур ба ҳамин навъи абрҳо ишора мекунад.

Илми муосир исбот кардааст, ки ин навъи абр аз навъҳои дигар ба кулӣ фарқ дошта, жола, раъду

барқ ва баъзан соиқаҳо (оташакҳо) дар ҳамин навъи абрҳо ва дар натиҷаи табодул ва ё фурӯ рехтани борҳо (заряд)-и мусбат ва манфии электрикӣ бар якдигар, ки бар асари болоравӣ ва пастфароии ҷараёни ҳаво дар дохили он ва ҳосил шудани амалияи гармшавӣ ва сардшавии қабатҳои он ба вуҷуд меоянд. Ҳин воқеъияти илмиро дар ишораи қуръонӣ дар ояти 43-юми сураи Нур низ ба таври равшане мушоҳида менамоем, он ҷо ки мефармояд: «...**Дурахшиши барқаш наздик аст чашмҳоро бирабояд**», дар ҳоле ки дар дигар навъи абрҳои ҷунин ишорае наомадааст;

б) абрҳои паҳн ва қабатдор, ки дар тақсимбандии ҳавошиносии ҷаҳонӣ ба он Stratus (St), ба русӣ слоистые облака ва ба форсӣ абри «лояӣ» меғўянд. Онҳо камиртифотарин абрҳо буда, ғолибан ҳамаи фазоро мепўшонанд. Ояти 48-уми сураи Рум ба ин навъи абрҳо ишора мекунад;

в) абрҳои пармонанд, ки дар тақсимбандии ҳавошиносии ҷаҳонӣ ба он Cirrus (Ci), ба русӣ перистые облака ва ба форсӣ абри «туррай» меғўянд. Зеро онҳо ба монанди бофтаҳои мўй ҳастанд ва маъмулан дар баландии байни 12-15 километр паҳн мешаванд.

Вақте аз ин абрҳо, ба хусус навъи аввали он борони пуршиддат, ки аксаран бо раъду барқ ҳамроҳ

аст, биборад, он дар ояти 14-уми сураи Набаъ бо таъбири мӯъсирот, яъне абри дорои эъсор (бӯрон) (дождевые облака) ифода шудааст. Дар ин ҳолат онҳоро дар истилоҳи илми ҳавошиносии муосир Tornadus (То) мегӯянд.

Абрҳо ба ҳамин се навъи асосӣ тақсим мешаванд ва навъҳои дигаре, ки дар илми ҳавошиносӣ ба онҳо ишора шудааст, аз омехтаи абрҳои мазкур ба вучуд омадаанд.

Абрҳо асосан дар қабати тропосфераи атрофи замин ҷойгир ва ё тасхир шудаанд, вале аҳёнан дар қабати стратосфера ба сурати садафӣ (перламутровӣ) ва дар мезосфера ба сурати нуқрай низ мушоҳида мешаванд.

Абрҳое, ки дар фазои тропосфера ҷойгир шудаанд, ба се табақа ҷудо мешаванд: 1. табақаи поёнӣ, ки дар масоҳати поёнтар аз ду километр ҷойгир шудааст, 2. табақаи миёна, ки дар масоҳати байни ду то ҳашт километр ҷойгир шудааст, 3. табақаи болоӣ, ки дар масоҳати байни ҳашт то ҳаҷдаҳ километр воқеъ гардидааст.

Абре, ки дар миёни заминро осмон ба суръат, ҳаҷм ва дигар хусусиятҳои хосе ҳаракат менамояд ва аз ботини он чандин падидаҳои шигифтовари дигари табиат, ба монанди обиборон, жола, раъду барқ ва

гайра берун меҷаҳанд, воқеан ҳам, аз тавоноии қудрат ва дақиқии илму ҳикмати Худо дарак медиҳад. Омӯзиши ҳамаҷонибаи низоми он дар шинохти дурусти қонуниятҳои офариниши Худо ва пас аз он эътироф ба ягонагии ва тадбиркунандагии бемонанди Ӯ саҳми муҳимме дорад.

Қуръони карим мардумро аз роҳи мушоҳида ва омӯзиши низоми қуллии офариниш ва падидаҳои шигифтовари табиат ба худошиносӣ фаро меҳонад. Пн амр аз як тараф, аҳамияти илму омӯзишро аз дидгоҳи псалом собит менамояд ва аз тарафи дигар, аҳамият ва мақоми имон ва худошиносиеро собит месозад, ки бар пояҳои яқин ва мушоҳидаҳои қудрати Худо бино ёфта бошад. Гузашта аз ин ҳама, илмро пояи дин ва яке аз муҳимтарин роҳҳои худошиносӣ ва имон медонад.

Роҳёбӣ ба василаи ситорагон

«Ўст он Худое, ки ситорагонро барои шумо қарор додааст, то ба василаи онҳо дар ториқиҳои хушкію баҳр роҳ ёбед. Дар ҳақиқат, оятҳо (ва нишонаҳои қудрати худро) барои мардуме, ки медонанд, ба тафсил баён намудаем».

Сураи Анъом, 97

Ситораҳо илова бар такмили низоми коинот, пур сохтани ғушаҳое аз фазои нопаддоканори осмон ва умури дигаре дар зимни силсилаи офариниш хидмати ҳидоят ва роҳнамоии инсонро дар ториқиҳои хушкію баҳр низ анҷом медиҳанд.

Инсоният аз дергоҳи таърих ҳангоме ба сафарҳои тӯлонӣ мебаромад, чи дар хушкӣ ва чи дар баҳр, аз ин роҳнамои табиӣ ва харитаи ситорагон дар канораҳои осмон барои муайян сохтани самти дурусти ҳаракати худ истифода мебурд.

Пас аз инкишофи соҳаи баҳрнавардӣ ва ба вучуд омадани кишти инсон василаҳои наvero барои роҳёбӣ ва истифода аз мавқеи ҷойгиршавии ситорагон нисбат ба манотик ва ғушаҳои замин низ ба вучуд овард. Зеро инсони боҳофиза бо ба хотир супоридани аломатҳои махсус метавонад масофаҳои зиёдеро дар хушкӣ тай намояд ва ҳамгоми сафар аз рӯи онҳо дурусти масири ҳаракати худро муайян

намояд, вале ин амр хеле маҳдуд мебошад. Аммо вақте дар укёнуҷҳои паҳновар ва баҳрҳо ҳаракат мекунад, дигар имкони корбурди ҳофиза дар шиноҳти нишонаҳо ва чунин раҳёбие комилан беасар мегардад ва танҳо роҳе, ки дар пеши вай боқи мемонад, ба кор гирифтани харитаи дақиқи ситорагон, нақшаи муайянкунандаи мавқеи бурҷҳо ва ситораҳои махсус нисбат ба маҳалли худашон ва дигар муҳосаботи астраномӣ мебошад.

Пас аз пешрафтҳои бузурги илмӣ дар ду-се асри гузашта дар соҳаи дарёнавардӣ ва киштиронӣ низ барои муайян намудани самти ҳаракати дурусти киштиҳо аз родорҳо, воситаҳои муҳабаротӣ ва дигар абзорҳои техникӣ ба таври васеъ истифода шудааст.

Вале аҷиб он аст, ки баъзе ҳайвоноти хушкӣ, паррандагони муҳочир ва дигар мавҷудоти дарёӣ низ бар асоси нақшаи ғаризие, ки дар фитрати онҳо ниҳода шудааст, барои муайян сохтани самти дурусти ҳаракати худ аз ситорагон ва мавқеи ҷойгиршавии офтоб истифода менамоянд.

Паррандагон муҳочир ҳангоми мусофиратҳои тӯлонӣ дар таъйини самти ҳаракати худ аз ситорагон ва дигар нишонаҳои фалакӣ баҳра мучӯянд. Агар осмон бо абри ғафс пӯшида бошад, фавран ба замин мефароянд ва то соф шудани ҳаво сафари худро қатъ менамоянд. Аммо агар абрҳо танҳо қабати рӯи

заминро пӯшонида бошанд, пас ба болои абрҳо гузашта ва бо истифода аз роҳнамоии ситораҳо ва ё офтоб ба роҳи худ идома медиҳанд.

Аз ҷумла парастуи қутбӣ соле ду бор масофаи ҳудуди ёздаҳ ҳазор мил (наздиқ ба бисту чаҳор ҳазор километр)-ро тай карда, аз қутби шимол ба қутби ҷануб ва аз он ҷо боз ба қутби шимол муҳочират менамояд. Ин парранда тобистон дар моҳи июл то аввалҳои август дар қутби шимол лона мегузорад ва пас аз поёни тобистони кӯтоҳи он ҷо барои истифода аз тобистони қутби ҷануб ба он ҷо муҳочират мекунад. Вай бе ҳеҷ гуна нақша, қутбнамо ва родори маснуъие соле ду бор аз болои қораҳо ва укёнусҳо убур карда, аз қутби шимол ба қутби ҷануб ва аз он ҷо боз дар охириҳои баҳор ба қутби шимол бармегардад.

---

[1] Сураи Муҳаммад, 47: 24.

[2] Сураи Анъом, 6: 104.

[3] Сураи Нисо, 4: 82.

[4] Доктор Зағлул Роғибмуҳаммад Начҷор, Мавсӯбаи эъҷози илмӣ дар Қуръони карим. - Бейрут: Дорулмаърифат, 2007, ҷ. 1, с. 15, 16, 30. Минбаъд: Мавсӯбаи эъҷози илмӣ.

[5] Муҳандис Аҳмад Омири Дулаймӣ, Обҳо дар Қуръон, с. 11. – Бейрут, 2002. Минбаъд: Обҳо дар Қуръон.

[6] Сарчашмаи пешин, с. 13.

[7] Сунани Тирмизӣ, 2906. Тирмизӣ дар бораи он мефармояд: пн ҳадис ғариб аст, иснодаш маҷхул аст ва дар байни ровиёни он Ҳориси Аъвар вучуд дорад, ки дар бораи вай (аз сӯи асҳоби ҷарху таъдил) суханоне гуфта шудааст.

[8] Доктор Ваҳба Зухайлӣ, Тафсири Мунир, ҷ, 1, с. 36. Ба нақл аз китоби «Эъҷози Қуръон, с. 175.

[9] Саховӣ, Алмақосиду-л-ҳасана, с. 169. Ҳадис аз роҳҳо ва бо лафзҳои мухталиф ривоят шудааст, ки аксари онҳо заъиф мебошанд, вале бо мутобаот ва шавоҳидаш ба дараҷаи ҳадиси ҳасан мерасад.

[10] Сунани Абӯдовуд, 4693. Сунани Тирмизӣ, 2955.

[11] Сураи Каҳф, 18: 51.

[12] Мишкоту-л-масобех, 4931, ҷ. 2, с. 271. Ал-адабул муфрад, 63, с. 73. птҳофул хияратил маҳара бизавоиди-л-масониди-л-ъашара, 5051, ҷ. 5, с. 177. Аҳмад ибни Абӯбакр ибни псмобили Бусайрӣ. – Дорул ватан, 1999. Ҳадисро шайх Албонӣ ва дигарон ба сабаби вучуди Абӯидом дар санади он заъиф гуфтаанд.

[13] Саҳеҳи Бухорӣ, 5984. Саҳеҳи Муслим, 6467 (2556)-18, 6468 (...)-19. Мишкоту-л-масобех, 4922, ҷ. 2, с. 269.

[14] Саҳеҳи Бухорӣ, 2067, 5986. Саҳеҳи Муслим, 6470 (2557)-20, 6471 (...)-21. Мишкоту-л-масобех, 4918, ҷ. 2, с. 269.

[15] Саҳеҳи Бухорӣ, 3331, 5184, 5186; Саҳеҳи Муслим, 3632 (1468)-60.

[16] Сунани Абудовуд, 285. Сунани Насой, 287, 367. Сунани Доримӣ, 1043, ҷ. 1, с. 258. Муснади имом Аҳмад, 11945, ҷ. 3, с. 590, 13164, ҷ. 4, с. 135. Дар баъзе аз ин ривоятҳо омадааст, ки: *«Вайро дар он муддат аз хона берун мекарданд»*.

[17] Тафсири Қуртубӣ, ҷ. 2, ҷузъи 3, с. 78. Қуртубӣ сабаби нузули ояти фавқро бинобар ривояти Қатода ва дигарон вачҳи боло зикр кардааст.

[18] Саҳеҳи Муслим, 692 (302)-16. Дар идомаи ҳадис омадааст: *«Вақте ин хабар ба яҳудиён расид, гуфтанд: ин мард ҳечқорамонро намехоҳад фуруӣ гузорад, магар дар он бар хилофи мо рафтор мекунад. Усайд ибни Хузайр ва Аббод ибни Бишр гуфтанд: Эй Расули Худо (с), яҳудиён чунину чунон мегӯянд, пас чӣ мешавад (баръакси эшон дар ҳолати ҳайз низ) бо онҳо муҷомаъат (ҳамхобогӣ) намоем? Ровии ҳадис мегӯяд: (Бо шунидани ин сухан) чехраи Расули Худо (с) тағйир ёфт, ҳатто гумон кардем, ки бар онҳо хаши гирифтааст. Онҳо (бо дидани ин вазъ аз пеши ӯ) хориҷ шуданд ва дар ин вақт ҳадяи шире, ки барои Паёмбар (с) оварда мешуд, аз пешашон баромад. Паёмбар (с) дар пайи онҳо фиристод ва аз он шир ба онҳо нӯшонд ва бо ҳамин донистанд, ки ӯ бар эшон хаши нагирифтааст».*

Чӣ тавре мушоҳида менамоем, Расули Худо (с) ҳатто дар бўҳронитарин вазъи равонии мардум низ аз ҳолати эътидол берун намеравад ва ҳеч ҳукм ва қонунро бар асоси эҳсосот поягузорӣ намекунад. Вай ҳамзамон ба саҳобогон ва пайравонаш меомӯзад, ки ҳатто дар ҳолати танишҳои таблиғотӣ, ки касро ба бурузи эҳсосоти равонӣ мекашонад, низ набояд ба коре даст зад, ки бар хилофи адолат ва меъёрҳои шаръ бошад.

[19] Саҳеҳи Бухорӣ, 295. Саҳеҳи Муслим, 688 (297)-10. Сунани Куброи Насоӣ, 3379. Сунани Куброи Байҳақӣ, 933, ҷ. 1, с. 323. Муснади имом Аҳмад, 25035, ҷ. 7, с. 271.

[20] Саҳеҳи Муслим, 692 (300)—14. Сунани Абӯдовуд, 259. Сунани Насоӣ, 70, 281, 340, 378. Саҳеҳи пбни Ҳиббон, 1360, ҷ. 4, с. 194. Муснади имом Аҳмад, 24433, ҷ. 7, с. 183, 25066, ҷ. 7, с. 275, 25237, ҷ. 7, с. 301. Ва...

[21] Эъҷози Қуръон дар он чи дар раҳмҳо нухуфтааст, с. 192. Ба нақл аз китоби: МАСНТ. D.I.(1943). "Further Historical and Experimental studies on Menstrual Toxin" Amer j. Med. Sc., 206:281.

[22] Сарчашмаи қаблӣ, 193.

[23] Сарчашмаи қаблӣ, с. 194. Ба нақл аз китоби: JEFFCOFTE. T.N.A (1967). "Principles of Gynecology" Butterworth – London. Ed. 111.

[24] Саҳеҳи Бухорӣ, 294, 305, 316; Саҳеҳи Муслим, (1211)-119, 120, 121. Сунани Насоӣ, 289.

[25] Прожестрон: исм. [физиологӣ] гормони тарашшӯҳии зардчатобе аст, ки барои тағзия ва ниғаҳдории пардаи дохили заҳдон (раҳм) дар давраи обистанӣ мусоьидат менамояд.

[26] Анзим ва ё онзим: исм. [физиологӣ] аз ҷумлаи катализаторҳои маъмулан протеинӣ аст, ки ба

василаи ҳуҷайраҳои зинда тавлид мешавад ва дар моеъ сохтани хун таъсир мерасонад.

[27] Баёни ҳикмати иддаи вафот аз китоби: «Эъҷози Қуръон дар он чи дар раҳмҳо нухуфтааст» (с. 374, 375) иқтибос гардидааст. Он тавҷеҳи хуб ва илмие дар баёни ҳикмати иддаи вафот мебошад, вале эроде, ки бар он ворид мешавад, ин аст, ки иддаи талоқ низ пас аз муайян шудани вазъи бордории зан ба иддаи вазъи ҳамл иваз мешавад, пас чаро ин тафовут дар миёни онҳо ҷой дорад?